

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Олеся Даньків, Олег Кузик

**УПРАВЛІННЯ НАУКОВИМИ ПРОЄКТАМИ
ТА РЕЄСТРАЦІЯ ПРАВ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Матеріали до самостійної роботи

**Дрогобич
2026**

УДК 65.01(075)

Д 18

Олеся Даньків, Олег Кузик. Управління науковими проєктами та реєстрація прав інтелектуальної власності : матеріали до самостійної роботи. – Дрогобич : Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2026. – 105 с.

Навчально-методичний посібник **“Управління науковими проєктами та реєстрація прав інтелектуальної власності : матеріали до самостійної роботи”** написаний відповідно до робочої програми навчальної дисципліни “Управління науковими проєктами та реєстрація прав інтелектуальної власності” для підготовки фахівців третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти різних спеціальностей.

Навчально-методичний посібник присвячений формуванню у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти системних знань і практичних умінь у сфері управління науковими проєктами та захисту прав інтелектуальної власності. У посібнику подано матеріали для самостійної роботи, що включають стислий виклад теоретичних положень, питання для самоперевірки та самоконтролю, завдання для самостійного виконання, а також тестові завдання для підготовки до контрольних робіт. Завдання орієнтовані на розвиток аналітичного, критичного та стратегічного мислення й спрямовані на формування проєктної компетентності майбутніх науковців.

Посібник буде корисним для підготовки фахівців третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за різними спеціальностями, а також науково-педагогічних працівників університету в процесі підготовки ними наукових проєктів.

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 1 від 26 січня 2026 року).

Рецензенти:

- професор кафедри математики та економіки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, доктор економічних наук **Рибчук Анатолій Васильович**;
- професор кафедри фізики та методики її навчання Криворізького державного педагогічного університету, доктор фізико-математичних наук **Білинський Ігор Васильович**

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА	5
1. Перелік тем для самостійного опрацювання за робочою програмою дисципліни	7
Тема 1: «Наука як система знань та сфера людської діяльності. Загальна характеристика управління проєктами»	7
Теоретичні основи теми	7
Питання для самоперевірки та самоконтролю	11
Завдання до самостійної роботи	13
Приклади виконання завдань	16
Тема 2: «Організація та проведення наукових досліджень. Планування проєктної діяльності»	19
Теоретичні основи теми	19
Питання для самоперевірки та самоконтролю	23
Завдання до самостійної роботи	25
Приклади виконання завдань	29
Тема 3: «Планування та контроль виконання наукового проєкту»	34
Теоретичні основи теми	34
Питання для самоперевірки та самоконтролю	36
Завдання до самостійної роботи	38
Приклади виконання завдань	40
Тема 4: «Представлення результатів проєкту»	44
Теоретичні основи теми	44
Питання для самоперевірки та самоконтролю	55
Завдання до самостійної роботи	57
Приклади виконання завдань	60

Тема 5: «Система інтелектуальної власності. Захист прав інтелектуальної власності»	66
Теоретичні основи теми	66
Питання для самоперевірки та самоконтролю	70
Завдання до самостійної роботи	72
Приклади виконання завдань	74
Тема 6: «Авторське право і суміжні права. Право на одержання патенту, право авторства. Види ліцензій»	76
Теоретичні основи теми	76
Питання для самоперевірки та самоконтролю	78
Завдання до самостійної роботи	80
Приклади виконання завдань	82
2. Зразки тестових завдань для контрольних робіт	86
2.1. Зразки тестових завдань до контрольної роботи № 1	86
2.2. Ключі для самоперевірки правильності виконання тестових завдань до контрольної роботи № 1	94
2.3. Зразки тестових завдань до контрольної роботи № 2	95
2.4. Ключі для самоперевірки правильності виконання тестових завдань до контрольної роботи № 2	103
ЛІТЕРАТУРА	105

ПЕРЕДМОВА

Новітній етап розвитку науки й освіти характеризується зростанням ролі наукових досліджень як основного чинника інноваційного розвитку суспільства, економіки та держави загалом. Інтеграція науки, освіти й бізнесу, активна участь у міжнародних дослідницьких програмах і грантових ініціативах вимагають від науковців не лише ґрунтовної фахової підготовки, а й володіння сучасними інструментами управління науковими проєктами та знаннями у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

З огляду на це актуальним є вивчення навчальної дисципліни «Управління науковими проєктами та реєстрація прав інтелектуальної власності», яка спрямована на формування у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти системного бачення наукової діяльності як цілісного, керованого та результативного процесу – від ідеї та проєктної пропозиції до впровадження результатів у практику та правового захисту об'єктів інтелектуальної власності.

Важливе місце у вивченні цієї дисципліни посідає самостійна робота аспірантів, оскільки саме вона сприяє розвитку аналітичного й критичного мислення, умінь систематизувати наукову інформацію, формулювати аргументовані висновки, оцінювати отримані результати та ухвалювати виважені управлінські рішення в науково-проєктній сфері.

Навчально-методичний посібник «Управління науковими проєктами та реєстрація прав інтелектуальної власності : матеріали до самостійної роботи» структурований відповідно до робочої програми дисципліни та містить комплекс матеріалів для самостійного опрацювання з кожної теми. До кожного тематичного розділу подано стислий виклад теоретичних положень, контрольні питання для самоперевірки, завдання аналітичного та проблемного характеру з прикладами їх виконання.

Запропоновані в методичному посібнику завдання до самостійної роботи мають аналітико-дослідницький характер і спрямовані не на механічне відтворення навчального матеріалу, а на становлення у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти наукового мислення та здатності до самостійного розв'язання складних інтелектуальних завдань.

На відміну від описових або репродуктивних завдань, подані завдання орієнтовані на активну пізнавальну діяльність, що передбачає

аналіз теоретичних положень, виявлення логічних зв'язків між поняттями, критичне осмислення наукових підходів і аргументоване формулювання власної позиції. Особлива увага приділена формуванню вмій системно та узагальнено подавати наукову інформацію, інтерпретувати отримані результати та робити обґрунтовані висновки.

Зміст завдань побудований таким чином, щоб спонукати здобувачів до логічних умовиводів, виведення одних тверджень з інших, зіставлення різних концептуальних підходів і оцінювання їх прикладного значення у сфері управління науковими проєктами. Виконання завдань вимагає не тільки оперувати науковими поняттями, а й проявляти здатність до критичного аналізу, виявлення проблемних аспектів і пошуку оптимальних шляхів їх розв'язання.

Важливою особливістю запропонованих завдань є їх проєктна та рефлексивна спрямованість. Здобувачі мають можливість осмислити власну наукову діяльність крізь призму сучасних підходів до управління проєктами, співвіднести теоретичні положення з практикою підготовки та реалізації наукових і грантових проєктів, а також оцінити потенціал власних досліджень у ширшому науково-інноваційному контексті.

Виконання запропонованих завдань до самостійної роботи посприє розвитку в здобувачів наукового ступеня доктора філософії аналітичного, критичного та стратегічного мислення, що є необхідною передумовою їх становлення як самостійних науковців і керівників наукових проєктів.

Також у посібнику наведено зразки тестових завдань контрольних робіт з ключами правильних відповідей.

Навчально-методичний посібник буде корисним для підготовки фахівців третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за різними спеціальностями, а також науково-педагогічних працівників університету в процесі підготовки ними наукових проєктів.

1. Перелік тем для самостійного опрацювання за робочою програмою дисципліни

Тема 1: «Наука як система знань та сфера людської діяльності. Загальна характеристика управління проєктами»

Теоретичні основи теми

Наука є складною соціальною системою, що виступає водночас формою суспільної свідомості, системою об'єктивних знань та сферою цілеспрямованої людської діяльності, спрямованої на пізнання закономірностей розвитку природи, суспільства та мислення. Вона ґрунтується на використанні спеціальних методів дослідження, логічній обґрунтованості отриманих результатів, можливості їх перевірки й підтвердження.

Зміст науки охоплює:

- сукупність наукових знань, теорій, концепцій і гіпотез;
- методи наукового пізнання;
- інституційні форми організації наукової діяльності;
- наукові кадри та матеріально-технічну базу.

Мета та функції науки. Основною метою науки є отримання, систематизація та використання нових знань з метою розвитку суспільства, підвищення ефективності людської діяльності та забезпечення науково-технологічного прогресу.

Наука виконує такі **основні функції**:

- **пізнавальну** – встановлення та пояснення об'єктивних закономірностей;
- **пояснювальну** – інтерпретація явищ і процесів;
- **прогностичну** – передбачення тенденцій розвитку;
- **практичну (прикладну)** – впровадження результатів досліджень у практику;
- **світоглядну** – формування наукового бачення світу;
- **інноваційну** – створення наукових основ для нових технологій і рішень.

Форми організації та управління наукою. Організація науки здійснюється через мережу наукових і освітніх установ, наукові проєкти, програми та дослідницькі колективи. Вона передбачає планування, координацію, фінансування та оцінювання результатів наукової діяльності.

Управління наукою реалізується на різних рівнях:

- **державному** – через формування наукової політики, стратегій розвитку, нормативно-правове регулювання;
- **інституційному** – управління діяльністю закладів вищої освіти та наукових установ;
- **проектному** – планування та реалізація наукових і науково-технічних проєктів.

Важливою складовою сучасної системи управління є **проектний підхід**, що забезпечує ефективне використання ресурсів, досягнення визначених цілей і контроль результатів наукової діяльності.

Суб'єктами освітньої, наукової та науково-технічної діяльності є:

- наукові та науково-педагогічні працівники;
- здобувачі освіти, залучені до наукових досліджень;
- заклади вищої освіти;
- науково-дослідні установи та наукові центри;
- підприємства, організації та установи, що здійснюють науково-технічну діяльність;
- органи державної влади та місцевого самоврядування, які формують і реалізують політику у сфері науки та інновацій.

Взаємодія цих суб'єктів забезпечує неперервність наукового процесу, інтеграцію освіти, науки й виробництва та створення умов для ефективного управління науковими проєктами.

Проект – це комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на досягнення чітко визначеної мети у встановлені терміни, з обмеженим обсягом ресурсів і наявності визначених вимог до результатів. Основною ознакою проєкту є його **унікальність**, тобто спрямованість на створення нового продукту, послуги або результату.

Проектна діяльність характеризується:

- цілеспрямованістю та орієнтацією на результат;
- часовими та ресурсними обмеженнями;
- наявністю ризиків і невизначеностей;
- необхідністю координації дій різних учасників;
- використанням спеціальних методів планування, контролю та оцінювання.

У сфері науки проєктна діяльність забезпечує перехід від наукової ідеї до практично значущого результату та є основою сучасного управління дослідженнями.

Проекти класифікують за різними ознаками, зокрема:

- за сферою реалізації (наукові, науково-технічні, освітні, інноваційні);
- за масштабом (локальні, національні, міжнародні);
- за тривалістю (короткострокові, середньострокові, довгострокові);
- за рівнем складності (прості, складні, комплексні);
- за джерелами фінансування (державні, грантові, змішані);
- за ступенем новизни результатів (дослідницькі, прикладні, експериментальні).

Наукові та науково-технічні проєкти вирізняються високим рівнем невизначеності, значною роллю інтелектуального капіталу та необхідністю правового захисту результатів інтелектуальної діяльності.

Законодавча база у сфері науки та науково-технічної діяльності визначає правові, організаційні та фінансові засади її здійснення. Вона регламентує:

- статус суб'єктів наукової діяльності;
- принципи державної підтримки науки;
- порядок фінансування наукових проєктів;
- механізми захисту прав інтелектуальної власності;
- інтеграцію науки, освіти та інновацій.

Наявність чіткої нормативно-правової бази створює умови для ефективного управління науковими проєктами, забезпечує прозорість процедур і підвищує відповідальність учасників проєктної діяльності.

Сутність системи управління проєктами.

Система управління проєктами – це цілісна сукупність взаємопов'язаних елементів, методів, процесів та інструментів, спрямованих на забезпечення ефективного досягнення цілей проєкту в умовах часових, ресурсних та якісних обмежень.

У науковій сфері система управління проєктами забезпечує координацію інтелектуальних, фінансових, матеріальних і організаційних ресурсів, що дозволяє перетворити наукову ідею на конкретний результат із визначеними характеристиками.

Елементи системи управління проєктами. До основних елементів системи управління проєктами належать:

- мета та завдання проєкту;
- суб'єкти управління (керівник проєкту, команда, замовник, стейкхолдери);
- об'єкт управління (проєкт як сукупність процесів і ресурсів);
- ресурси (людські, фінансові, матеріальні, інформаційні);
- процеси управління (планування, організація, контроль, коригування);

- інструменти та методи управління;
- зовнішнє та внутрішнє середовище проєкту.

Узгоджена взаємодія цих елементів формує цілісну систему управління.

Цілі управління проєктами полягають у:

- досягненні визначених результатів у встановлений термін;
- забезпеченні оптимального використання ресурсів;
- дотриманні вимог до якості результатів;
- мінімізації ризиків та невизначеностей;
- підвищенні ефективності прийняття управлінських рішень.

У наукових проєктах особливого значення набувають цілі, пов'язані з якістю наукових результатів, їх новизною та практичною значущістю.

Принципи управління проєктами.

Управління проєктами ґрунтується на таких основних принципах:

- цілеспрямованості;
- системності;
- комплексності;
- безперервності управління;
- гнучкості та адаптивності;
- відповідальності та розподілу повноважень;
- орієнтації на результат.

Дотримання цих принципів забезпечує стабільність і керованість проєкту.

Основні функції управління проєктами включають:

- планування;
- організацію;
- мотивацію та координацію;
- контроль;
- аналіз і коригування.

Сукупна реалізація функцій управління формує замкнений управлінський цикл, що сприяє досягненню проєктних цілей.

Поняття життєвого циклу проєкту. Життєвий цикл проєкту – це послідовність взаємопов'язаних етапів, які проєкт проходить від моменту виникнення ідеї до завершення та оцінювання отриманих результатів. Поділ проєкту на етапи дозволяє структурувати управлінські процеси, забезпечити контроль результатів і своєчасно приймати управлінські рішення.

У наукових і науково-технічних проєктах життєвий цикл має особливу специфіку, пов'язану з високим рівнем невизначеності, тривалістю досліджень і необхідністю наукової валідації результатів.

Узагальнено виділяють такі **основні етапи життєвого циклу проєкту**:

1. **Ініціація проєкту.** Передбачає формування наукової ідеї, визначення проблеми, обґрунтування актуальності, попередній аналіз можливостей і доцільності реалізації проєкту.
2. **Планування.** Охоплює формулювання мети та завдань, визначення очікуваних результатів, планування ресурсів, строків, бюджету, ризиків і показників ефективності.
3. **Реалізація (виконання).** Полягає у безпосередньому виконанні запланованих наукових досліджень, координації роботи команди, використанні ресурсів і поточному управлінні проєктом.
4. **Моніторинг і контроль.** Забезпечує відстеження виконання плану, оцінювання проміжних результатів, контроль витрат і строків, коригування дій у разі відхилень.
5. **Завершення проєкту.** Передбачає підбиття підсумків, аналіз досягнутих результатів, підготовку звітності, оцінювання ефективності та поширення результатів досліджень.

Особливості написання успішної заявки на грант.

Грантова заявка є основним інструментом залучення фінансування для реалізації наукового проєкту. Вона повинна не лише відповідати формальним вимогам конкурсу, а й переконливо демонструвати наукову цінність і реалізованість проєкту.

Успішність грантової заявки визначають наступні компоненти:

- чітке формулювання наукової проблеми та її актуальності;
- відповідність тематики проєкту пріоритетам грантодавця;
- логічне узгодження між метою, завданнями та очікуваними результатами;
- реалістичний план виконання і бюджет;
- обґрунтований аналіз ризиків;
- демонстрація наукової компетентності команди;
- зрозуміле представлення очікуваного впливу результатів.

Для аспірантів важливим є вміння інтегрувати власні дисертаційні дослідження у формат проєкту, не втрачаючи наукової глибини.

Питання для самоперевірки та самоконтролю

1. У чому полягає сутність науки як системи знань і як сфери людської діяльності?

2. Які основні підходи до визначення поняття «наука» існують у сучасній науковій думці?
3. Розкрийте зміст науки як соціального інституту.
4. Які складові формують зміст сучасної науки?
5. У чому полягає основна мета наукової діяльності?
6. Охарактеризуйте пізнавальну функцію науки.
7. Яке значення має прогностична функція науки для розвитку суспільства та економіки?
8. У чому полягає практична (прикладна) функція науки?
9. Назвіть та охарактеризуйте основні форми організації наукової діяльності.
10. Які рівні управління наукою виокремлюють у сучасних умовах?
11. Яку роль відіграє держава в управлінні науковою та науково-технічною діяльністю?
12. У чому полягає сутність проєктного підходу в управлінні наукою?
13. Назвіть основні суб'єкти освітньої діяльності.
14. Хто належить до суб'єктів наукової та науково-технічної діяльності?
15. У чому полягає взаємозв'язок освіти, науки та інноваційної діяльності?
16. Розкрийте сутність поняття «проєкт».
17. Які основні ознаки відрізняють проєкт від поточної наукової діяльності?
18. Охарактеризуйте специфіку проєктної діяльності у сфері науки.
19. Які фактори зумовлюють унікальність наукових проєктів?
20. За якими ознаками здійснюється класифікація проєктів?
21. Чим відрізняються наукові та науково-технічні проєкти?
22. Яку роль відіграє управління ризиками в проєктній діяльності?
23. Чому проєктний підхід є ефективним інструментом управління наукою?
24. Яке значення має законодавча база для реалізації наукових проєктів?
25. Які основні напрями державного регулювання наукової та науково-технічної діяльності?
26. Як нормативно-правові акти впливають на фінансування наукових проєктів?
27. Яке місце інтелектуальної власності в системі проєктної діяльності?
28. У чому полягає сутність системи управління проєктами?
29. Які елементи формують систему управління проєктами?
30. Хто є суб'єктами управління проєктом?
31. Що виступає об'єктом управління в проєктній діяльності?
32. Які цілі управління проєктами є основними в науковій сфері?
33. У чому полягає принцип системності управління проєктами?
34. Яке значення має принцип гнучкості в управлінні проєктами?

35. Назвіть і охарактеризуйте основні функції управління проєктами.
36. Як взаємодіють функції управління в межах управлінського циклу?
37. Чому ефективна система управління є передумовою успішної реалізації проєкту?
38. Що розуміють під життєвим циклом проєкту?
39. Охарактеризуйте етап ініціації проєкту.
40. Які основні завдання розв'язуються на етапі планування проєкту?
41. У чому полягає специфіка етапу реалізації наукового проєкту?
42. Яку роль відіграють моніторинг і контроль у життєвому циклі проєкту?
43. Що передбачає етап завершення проєкту?
44. Які основні структурні елементи грантової заявки?
45. Чому логічне узгодження елементів грантової заявки є дуже важливим?
46. Яких типових помилок припускаються під час підготовки грантових заявок?
47. Яке значення має аналіз ризиків у грантовій заявці?
48. Які підходи до інтеграції дисертаційного дослідження аспіранта у грантовий проєкт є оптимальними?

Завдання до самостійної роботи

Завдання 1 (*аналітико-теоретичне*). Проаналізуйте поняття науки як: 1) системи знань; 2) соціального інституту; 3) сфери професійної діяльності. Визначте спільні та відмінні риси цих підходів і зробіть узагальнений висновок щодо комплексного характеру науки.

Завдання 2 (*логіко-структурне*). Встановіть взаємозв'язок між метою науки та її основними функціями. Обґрунтуйте, чому в сучасних умовах інноваційна та проєктна функції науки набувають особливого значення.

Завдання 3 (*аналітико-системне*). Охарактеризуйте рівні управління наукою (державний, інституційний, проєктний). Проаналізуйте їх взаємодію та визначте, який рівень є основним для ефективної реалізації наукових проєктів.

Завдання 4 (*критично-аналітичне*). Проаналізуйте роль суб'єктів освітньої, наукової та науково-технічної діяльності у формуванні єдиного науково-інноваційного простору. Обґрунтуйте значення інтеграції освіти, науки та практики.

Завдання 5 (*порівняльно-аналітичне*). Порівняйте науку як форму суспільної свідомості та як соціальний інститут. Визначте їх спільні риси й

відмінності. Обґрунтуйте, чому сучасне розуміння науки потребує поєднання цих підходів.

Завдання 6 (логіко-аргументаційне). Доведіть або спростуйте наступне твердження. Ефективність наукової діяльності визначається насамперед рівнем її організаційного та проєктного управління, а не лише інтелектуальним потенціалом науковців. Аргументуйте свою думку та сформулюйте висновок.

Завдання 7 (структурно-системне). Складіть структурну модель системи управління наукою, визначивши її основні елементи, рівні та зв'язки між ними. Поясніть, як кожен елемент впливає на результативність наукових проєктів.

Завдання 8 (аналітико-інтерпретаційне). Проаналізуйте, як функції науки трансформуються під впливом цифровізації, глобалізації та розвитку проєктно-орієнтованого управління. Наведіть приклади таких трансформацій.

Завдання 9 (узагальнювально-концептуальне). Сформулюйте власне визначення науки як сфери людської діяльності з урахуванням її мети, функцій, форм організації та суб'єктів. Обґрунтуйте логіку побудови запропонованого визначення.

Завдання 10 (критично-рефлексивне). Оцініть роль інтеграції освіти, науки та науково-технічної діяльності у контексті управління науковими проєктами. Визначте можливі ризики та переваги такої інтеграції.

Завдання 11 (аналітико-теоретичне). Проаналізуйте поняття «проєкт» у контексті управління науковою діяльністю. Обґрунтуйте, чому проєктний підхід є доцільним для організації наукових досліджень.

Завдання 12 (порівняльно-аналітичне). Порівняйте наукові та науково-технічні проєкти за метою, результатами, рівнем ризику та вимогами до управління. Зробіть узагальнений висновок.

Завдання 13 (структурно-системне). Складіть узагальнену класифікацію проєктів у науковій сфері та обґрунтуйте вибір класифікаційних ознак.

Завдання 14 (критично-аналітичне). Проаналізуйте роль законодавчої бази у забезпеченні ефективної реалізації наукових проєктів. Визначте можливі наслідки її недосконалості.

Завдання 15 (логіко-аргументаційне). Обґрунтуйте тезу про те, що проєктна діяльність є домінуючою формою організації сучасних наукових досліджень. Побудуйте логічний ланцюг своїх аргументів та сформулюйте висновок.

Завдання 16 (аналітико-класифікаційне). Проаналізуйте запропоновані критерії класифікації проєктів та визначте, які з них є найбільш значущими саме для наукових і науково-технічних проєктів. Обґрунтуйте свою позицію.

Завдання 17 (*критично-рефлексивне*). Оцініть вплив часових і ресурсних обмежень на якість результатів наукового проєкту. Визначте можливі шляхи мінімізації негативних наслідків таких обмежень.

Завдання 18 (*структурно-аналітичне*). Побудуйте узагальнену модель життєвого циклу наукового проєкту. Охарактеризуйте основні етапи та їх значення для досягнення проєктної мети.

Завдання 19 (*аналітико-правове*). Проаналізуйте взаємозв'язок між законодавчим регулюванням наукової діяльності та ефективністю реалізації науково-технічних проєктів. Наведіть аргументи на підтвердження своєї позиції.

Завдання 20 (*узагальнювально-концептуальне*). Сформулюйте визначення поняття «науковий проєкт», враховуючи його цілі, специфіку проєктної діяльності, ризики та нормативно-правові обмеження. Обґрунтуйте логіку побудови запропонованого визначення.

Завдання 21 (*аналітико-теоретичне*). Проаналізуйте поняття системи управління проєктами. Обґрунтуйте її значення для реалізації наукових проєктів.

Завдання 22 (*структурно-системне*). Охарактеризуйте основні елементи системи управління проєктами та проаналізуйте їх взаємозв'язок.

Завдання 23 (*логіко-аргументаційне*). Доведіть, що управління проєктами є цілеспрямованим процесом, а не сукупністю окремих управлінських дій.

Завдання 24 (*аналітико-цільове*). Проаналізуйте цілі управління проєктами та визначте їх пріоритетність у наукових проєктах.

Завдання 25 (*критично-аналітичне*). Оцініть значення принципів управління проєктами для забезпечення стабільності та результативності проєкту.

Завдання 26 (*порівняльно-аналітичне*). Порівняйте принципи та функції управління проєктами, визначивши їх відмінності та взаємодоповнюваність.

Завдання 27 (*структурно-логічне*). Побудуйте модель управлінського циклу проєкту та обґрунтуйте послідовність реалізації його функцій.

Завдання 28 (*аналітико-інтерпретаційне*). Проаналізуйте роль керівника проєкту в системі управління та визначте основні управлінські компетентності.

Завдання 29 (*критично-рефлексивне*). Оцініть вплив зовнішнього середовища на систему управління проєктами та запропонуйте можливі механізми адаптації.

Завдання 30 (*узагальнювально-концептуальне*). Сформулюйте власне визначення системи управління проєктами з урахуванням її елементів, цілей, принципів і функцій.

Завдання 31 (*аналітико-теоретичне*). Проаналізуйте поняття життєвого циклу проєкту та обґрунтуйте доцільність його поділу на етапи.

Завдання 32 (структурно-аналітичне). Охарактеризуйте кожний етап життєвого циклу наукового проєкту та визначте для кожного з них основні управлінські завдання.

Завдання 33 (логіко-аргументаційне). Доведіть, що помилки на етапі планування мають вирішальний вплив на подальшу реалізацію проєкту.

Завдання 34 (аналітико-цільове). Проаналізуйте зв'язок між етапами життєвого циклу проєкту та структурою грантової заявки.

Завдання 35 (критично-аналітичне). Оцініть роль моніторингу та контролю в забезпеченні наукової якості результатів проєкту.

Завдання 36 (практико-аналітичне). Проаналізуйте типову структуру грантової заявки та визначте її сильні й слабкі сторони.

Завдання 37 (аналітико-рефлексивне). Оцініть власні наукові дослідження з позицій проєктного підходу та визначте потенціал їх грантової підтримки.

Завдання 38 (критично-інтерпретаційне). Проаналізуйте причини відхилення грантових заявок і запропонуйте шляхи їх уникнення.

Завдання 39 (узагальнювально-концептуальне). Сформулюйте рекомендації щодо підготовки успішної грантової заявки для аспіранта.

Завдання 40 (системно-аналітичне). Побудуйте узагальнену модель життєвого циклу грантового наукового проєкту.

Приклади виконання завдань

Приклад виконання завдання 1.

Наука як система знань постає у вигляді впорядкованої сукупності теорій, понять і законів, що відображають об'єктивну дійсність. У цьому вимірі вона має результативний характер і фіксує підсумки пізнавальної діяльності.

Водночас наука як соціальний інститут включає організаційні структури, нормативно-правові механізми, систему фінансування та управління, що забезпечують відтворення наукових знань. Тут на перший план виходять інституційна та регуляторна функції науки.

Як сфера професійної діяльності наука характеризується цілеспрямованою працею науковців, використанням спеціальних методів дослідження та відповідальністю за отримані результати.

Отже, аналіз трьох підходів дозволяє зробити висновок, що наука є багатовимірним явищем, у якому знання, інституції та діяльність взаємодоповнюють одне одного. Ігнорування будь-якого з цих аспектів призводить до спрощеного розуміння її сутності.

Приклад виконання завдання 3.

Державний рівень управління наукою забезпечує формування стратегічних пріоритетів, правове регулювання та фінансування наукової сфери. Саме на цьому рівні визначаються загальні умови функціонування науки.

Інституційний рівень реалізує державну політику безпосередньо в діяльності закладів вищої освіти та наукових установ, забезпечуючи організацію досліджень, кадрове забезпечення та контроль якості результатів.

Проектний рівень управління спрямований на досягнення конкретних наукових результатів у визначені терміни з використанням обмежених ресурсів. Він поєднує планування, координацію, моніторинг та оцінювання.

Таким чином, ефективна реалізація наукових проєктів можлива лише за умови узгодженої взаємодії всіх рівнів управління. Водночас проєктний рівень є основним у практичному вимірі, оскільки саме на ньому відбувається трансформація наукових ідей у конкретні результати.

Приклад виконання завдання 11.

Проект у сфері науки слід розглядати як організаційну форму реалізації наукової ідеї, що передбачає чітке визначення мети, ресурсів і очікуваних результатів. На відміну від неперервної наукової діяльності, проєкт має обмежений термін реалізації та конкретні показники ефективності.

Проектний підхід дозволяє структурувати наукову діяльність, зменшити рівень невизначеності та забезпечити контроль за досягненням результатів. Отже, використання проєктного підходу є обґрунтованим інструментом підвищення ефективності управління науковими дослідженнями.

Приклад виконання завдання 14.

Законодавча база визначає правила функціонування наукової сфери та створює правові гарантії для учасників проєктної діяльності. За наявності чітких нормативних вимог забезпечується прозорість фінансування, захист результатів досліджень і відповідальність сторін.

Натомість недосконалість законодавчого регулювання може призвести до правової невизначеності, зниження інвестиційної привабливості наукових проєктів і ускладнення процесу комерціалізації результатів. Таким чином, ефективне управління науковими проєктами є неможливим без належної нормативно-правової підтримки.

Приклад виконання завдання 22.

Система управління проєктами складається із взаємопов'язаних елементів, кожен з яких виконує окрему функцію. Мета проєкту визначає спрямованість

управлінських дій, тоді як суб'єкти управління забезпечують прийняття рішень і координацію діяльності. Об'єкт управління охоплює всі процеси реалізації проєкту, а ресурси створюють матеріальну основу його виконання.

Таким чином, порушення взаємодії хоча б одного елемента призводить до зниження ефективності всієї системи, що підтверджує її цілісний характер.

Приклад виконання завдання 26.

Принципи управління проєктами визначають загальні правила та підходи до управлінської діяльності, тоді як функції відображають конкретні види управлінських дій. Принципи мають нормативний характер, а функції – практичний.

Водночас принципи реалізуються саме через функції управління. Наприклад, принцип цілеспрямованості втілюється через планування, а принцип неперервності – через контроль і коригування. Отже, принципи та функції перебувають у тісному взаємозв'язку й взаємодоповнюють одне одного.

Приклад виконання завдання 33.

Етап планування визначає логіку всього життєвого циклу проєкту, оскільки саме на цьому етапі формулюються мета, завдання, очікувані результати та ресурси. Якщо ці елементи неузгоджені, реалізація проєкту втрачає системність.

Наприклад, завищені очікування щодо результатів без відповідного ресурсного забезпечення призводять до невиконання плану та втрати довіри грантодавця. Отже, помилки планування мають кумулятивний ефект і впливають на всі наступні етапи життєвого циклу проєкту.

Приклад виконання завдання 34.

Структура грантової заявки фактично відтворює логіку життєвого циклу проєкту. Розділ «Актуальність і мета» відповідає етапу ініціації, «План робіт» – етапу планування, «Опис методів» – етапу реалізації, а «Система індикаторів» – етапам моніторингу та контролю.

Таким чином, якісно підготовлена заявка демонструє не лише наукову ідею, а й здатність заявника управляти проєктом упродовж усього його життєвого циклу.

Тема 2: «Організація та проведення наукових досліджень. Планування проєктної діяльності»

Теоретичні основи теми

Інформаційне забезпечення є невід'ємною складовою науково-дослідницького процесу та виступає основою для формування наукової проблеми, обґрунтування актуальності дослідження, вибору методології, інтерпретації результатів і формулювання наукових висновків. У сучасних умовах розвитку науки ефективність дослідження значною мірою визначається рівнем володіння дослідником інформаційними ресурсами та навичками цілеспрямованого інформаційного пошуку.

Інформаційне забезпечення наукових досліджень – це систематизований процес пошуку, відбору, аналізу, збереження та використання наукової інформації з метою отримання нових знань і забезпечення наукової новизни дослідження. Воно охоплює як традиційні, так і електронні джерела інформації та ґрунтується на принципах достовірності, актуальності, повноти й релевантності.

Основними складовими інформаційного забезпечення науково-дослідницького процесу є:

- наукові публікації (монографії, статті, дисертації, матеріали конференцій);
- нормативно-правові та методичні документи;
- бібліографічні й наукометричні бази даних;
- інформаційно-аналітичні та реферативні ресурси;
- електронні репозитарії та відкриті наукові платформи.

Інформаційний пошук у науковій діяльності – це цілеспрямований, логічно організований процес виявлення науково значущої інформації відповідно до теми, мети й завдань дослідження. Він передбачає формулювання пошукового запиту, вибір релевантних джерел, критичний аналіз отриманої інформації та її систематизацію.

Залежно від етапу дослідження інформаційний пошук може виконувати такі функції:

- **орієнтаційну** (ознайомлення зі станом наукової проблеми);
- **аналітичну** (виявлення підходів, концепцій, суперечностей);
- **обґрунтовальну** (доведення актуальності та наукової новизни);
- **прогностичну** (визначення перспектив подальших досліджень).

В умовах цифровізації науки особливого значення набувають **електронні наукові ресурси**, зокрема міжнародні бази даних, відкриті архіви, наукометричні платформи, які забезпечують оперативний доступ до актуальної наукової інформації та сприяють інтеграції національних досліджень у світовий науковий простір.

Ефективна реалізація наукового проєкту значною мірою залежить від якості формування проєктної команди, чіткого розподілу функціональних обов'язків між її учасниками та здатності керівника проєкту забезпечити продуктивну взаємодію в колективі. Проєктна команда виступає основним суб'єктом управління проєктом, оскільки саме вона забезпечує трансформацію наукової ідеї у конкретні результати.

Проєктна команда – це об'єднання фахівців, сформоване для досягнення визначених цілей проєкту в межах встановлених термінів, бюджету та ресурсних обмежень. Її особливістю є міждисциплінарний характер, чітка орієнтація на результат і підпорядкованість єдиній проєктній меті.

Формування команди наукового проєкту здійснюється за певною логічною схемою, яка включає:

- визначення цілей і завдань проєкту;
- ідентифікацію необхідних компетентностей;
- добір учасників відповідно до їх фахового досвіду та ролей;
- розподіл функціональних обов'язків і відповідальності;
- встановлення каналів комунікації та механізмів координації.

Важливим елементом управління командою є **чітке визначення функціональних обов'язків**, що дозволяє уникнути дублювання функцій, знизити ризик конфліктів і забезпечити відповідальність кожного учасника за результат виконуваних завдань. У наукових проєктах особливу роль відіграють такі функціональні ролі, як керівник проєкту, наукові виконавці, аналітики, координатори, відповідальні за комунікацію та звітність.

Не менш значущим чинником результативності проєктної команди є **мотивація її учасників**, яка може мати як матеріальний, так і нематеріальний характер. У науковій сфері провідну роль відіграють нематеріальні мотиваційні чинники, зокрема можливість професійного розвитку, академічне визнання, участь у міжнародних проєктах, публікаційна активність та кар'єрне зростання.

У процесі спільної діяльності в межах проєкту об'єктивно виникають **конфлікти**, які можуть бути зумовлені розбіжностями в цілях, цінностях, підходах до виконання завдань або розподілі ресурсів. Управління конфліктами в проєктній команді є важливою функцією керівника проєкту та передбачає

своєчасне виявлення причин конфліктів, вибір адекватних методів їх врегулювання та перетворення конфліктних ситуацій на джерело розвитку команди.

Обґрунтування доцільності наукового проєкту та планування його реалізації є основними етапами проєктної діяльності, що забезпечують ефективне використання ресурсів, досягнення визначених результатів і наукову новизну. Успішність проєкту багато в чому залежить від чіткого визначення теми, формулювання мети та завдань, інтеграції інноваційних компонентів і організації логічної послідовності робіт.

Доцільність наукового проєкту визначається через аналіз актуальності проблеми, наявності наукових і практичних потреб, потенційного внеску у розвиток науки та економіки, а також можливості реалізації результатів у науковій, освітній чи інноваційній практиці. Основні підходи до обґрунтування включають:

- науково-теоретичний аналіз проблеми;
- порівняльний аналіз існуючих рішень;
- оцінку ресурсів і можливостей команди;
- прогнозування потенційних результатів та їх впливу на наукову і практичну сферу.

Планування проєктної діяльності включає системний підхід до визначення етапів роботи, ресурсів та термінів. Основні складові ефективного планування:

1. **Інноваційна складова проєктів** – визначення наукової новизни, використання сучасних технологій, методологій та підходів.
2. **Етапи конкретизації теми, мети і завдань** – перетворення загальної проблеми на конкретні цілі та дослідницькі завдання.
3. **Тайм-менеджмент освітніх та наукових проєктів** – оптимізація часу, визначення пріоритетів та ресурсних обмежень.
4. **Календарне планування** – побудова графіку виконання робіт із визначенням основних етапів, дедлайнів і контрольних точок.
5. **Методологія планування послідовності робіт** – визначення логічної та технологічної послідовності завдань, координація взаємозв'язків між етапами та відповідальними виконавцями.

Ефективне планування дозволяє знизити ризики, підвищити продуктивність команди та забезпечити прозорість процесу виконання проєкту, що є особливо важливим при підготовці грантових заявок та міжнародних наукових ініціатив.

Планування ресурсів і витрат є головним елементом управління науковим проєктом, оскільки саме воно забезпечує його економічну обґрунтованість, реалістичність та фінансову керованість. У межах науково-проєктної діяльності ресурси розглядаються як сукупність матеріальних, фінансових, людських, інформаційних і часових компонентів, необхідних для досягнення запланованих результатів.

Планування витрат передбачає ідентифікацію, оцінку та структурування всіх видів витрат, пов'язаних з реалізацією проєкту, а також їх узгодження з календарним планом і цілями дослідження. Витрати наукового проєкту, як правило, поділяються на прямі й непрямі, поточні та капітальні, обов'язкові й умовні.

Кошторис проєкту є фінансовим відображенням його змісту та структури і виконує функцію інструменту планування, контролю та звітності. **Зведена калькуляція вартості проєктних робіт** узагальнює всі витрати та дозволяє оцінити загальну вартість проєкту, його економічну доцільність і відповідність вимогам донорів або інвесторів.

Оцінка життєздатності наукового проєкту є необхідною умовою його успішної реалізації та прийняття управлінських рішень щодо доцільності фінансування. Життєздатність проєкту визначається здатністю досягти запланованих наукових результатів у визначені терміни з урахуванням наявних ресурсів, зовнішніх обмежень і потенційних ризиків.

У науково-проєктній діяльності оцінка життєздатності має комплексний характер і охоплює наукову, організаційну, фінансово-економічну, соціальну та правову складові. Вона здійснюється як на етапі підготовки проєктної заявки, так і в процесі реалізації проєкту з метою коригування планів і мінімізації негативних впливів.

Невід'ємною складовою оцінки життєздатності є **аналіз ризиків**. **Ризик** у проєктному менеджменті розглядається як ймовірність настання подій або умов, що можуть негативно вплинути на досягнення цілей проєкту. Класифікація ризиків дозволяє систематизувати потенційні загрози, визначити їх джерела та розробити заходи з управління ризиками.

Ефективне управління ризиками передбачає їх ідентифікацію, аналіз, оцінювання та розробку стратегій реагування, що є важливою передумовою підвищення стабільності та результативності наукових проєктів.

Подання проєктної заявки. Експертиза та конкурсний відбір.

Подання проєктної заявки є завершальним етапом підготовки наукового проєкту та водночас ключовим моментом його входження у конкурентне

середовище грантового фінансування. Саме на цьому етапі наукова ідея трансформується у структурований документ, що має відповідати формальним вимогам конкурсної програми та бути зрозумілим і переконливим для експертів.

Проектна заявка відображає логіку дослідження, його актуальність, наукову новизну, методологічне обґрунтування, реалістичність планування та бюджету, а також очікувані результати й вплив. Якість заявки безпосередньо визначає шанси проєкту на успішний конкурсний відбір.

Експертиза проєктних заявок є процедурою незалежного оцінювання, що здійснюється за заздалегідь визначеними критеріями. Вона спрямована на відбір найбільш перспективних, обґрунтованих і життєздатних проєктів. Конкурсний відбір забезпечує прозорість розподілу фінансових ресурсів і стимулює підвищення якості наукових досліджень.

Питання для самоперевірки та самоконтролю

1. У чому полягає сутність інформаційного забезпечення науково-дослідницького процесу?
2. Яке значення має інформаційний пошук для формування наукової проблеми та гіпотези дослідження?
3. Назвіть основні складові інформаційного забезпечення наукової діяльності.
4. Охарактеризуйте основні функції інформаційного пошуку на різних етапах дослідження.
5. Які вимоги висуваються до наукової інформації в процесі дослідження?
6. У чому полягає відмінність між первинними та вторинними джерелами наукової інформації?
7. Яку роль відіграють електронні та наукометричні бази даних у сучасних наукових дослідженнях?
8. У чому полягає значення критичного аналізу інформаційних джерел для забезпечення наукової новизни?
9. У чому полягає роль проєктної команди в реалізації наукового проєкту?
10. Які основні етапи формування команди учасників проєкту?
11. Що означає функціональний розподіл обов'язків у проєктній команді?
12. У чому полягає специфіка мотивації учасників наукових проєктів?
13. Які види мотивації застосовуються в управлінні проєктними командами?
14. Назвіть основні причини виникнення конфліктів у проєктних командах.

15. Які методи управління конфліктами є найбільш ефективними в наукових проєктах?
16. Що означає доцільність наукового проєкту і як її оцінюють?
17. Які підходи застосовуються для обґрунтування наукової новизни проєкту?
18. У чому полягає роль інноваційної складової наукового проєкту?
19. Як конкретизується тема, мета та завдання наукового дослідження?
20. Які принципи тайм-менеджменту використовуються в наукових та освітніх проєктах?
21. Що таке календарне планування і як його правильно побудувати?
22. Як визначається послідовність робіт у проєкті та взаємозв'язок етапів?
23. Яке значення системного підходу до планування для результативності проєкту?
24. У чому полягає роль планування ресурсів у системі управління проєктом?
25. Які види ресурсів використовуються у наукових проєктах?
26. Розкрийте сутність поняття «витрати проєкту».
27. Які основні категорії витрат виділяють у проєктному менеджменті?
28. Чим відрізняються прямі та непрямі витрати?
29. Яке призначення кошторису витрат проєкту?
30. Які вимоги висуваються до складання кошторису у грантових програмах?
31. У чому полягає значення зведеної калькуляції вартості робіт?
32. Які ризики пов'язані з помилками у плануванні витрат?
33. Як планування витрат впливає на життєздатність проєкту?
34. Що розуміють під життєздатністю наукового проєкту?
35. Які складові формують життєздатність проєкту?
36. У чому полягає значення оцінки життєздатності на етапі підготовки заявки?
37. Дайте визначення поняття «ризик проєкту».
38. Які основні ознаки проєктних ризиків?
39. Назвіть і охарактеризуйте основні види ризиків наукового проєкту.
40. У чому полягає різниця між внутрішніми та зовнішніми ризиками?
41. Які методи використовують для оцінки ризиків?
42. Що таке управління ризиками і які його основні етапи?
43. Як ризики впливають на життєздатність і результативність проєкту?
44. Які основні структурні елементи містить проєктна заявка?
45. Розкрийте роль анотації проєктної заявки та обґрунтування актуальності проєкту.
46. Які критерії зазвичай використовують для експертизи заявок?
47. Хто є суб'єктами експертизи наукових проєктів?
48. У чому полягає конкурсний відбір проєктів?

49. Які типові помилки допускають заявники при поданні заявки?
50. Як бюджет і календарний план впливають на оцінку проєкту?
51. Які вимоги ставлять до опису очікуваних результатів і впливів (наукового, економічного, соціального та ін.) проєкту?

Завдання до самостійної роботи

Завдання 1 (аналітико-теоретичне). Розкрийте сутність інформаційного забезпечення науково-дослідницького процесу як системи. Визначте його основні елементи та обґрунтуйте їх роль у забезпеченні якості наукового дослідження.

Завдання 2 (логіко-структурне). Побудуйте логічну схему інформаційного пошуку на різних етапах виконання наукового дослідження. Поясніть, як змінюються цілі та завдання пошуку залежно від етапу роботи.

Завдання 3 (аналітико-системне). Проаналізуйте роль електронних наукових ресурсів у забезпеченні інформаційної підтримки сучасних досліджень. Визначте їх переваги та можливі обмеження.

Завдання 4 (критично-аналітичне). Оцініть значення принципів достовірності, актуальності та релевантності інформації в науковому пошуку. Наведіть приклади можливих наукових ризиків у разі їх порушення.

Завдання 5 (порівняльно-аналітичне). Порівняйте традиційні та цифрові форми інформаційного забезпечення наукової діяльності. Визначте їх спільні та відмінні риси.

Завдання 6 (логіко-аргументаційне). Доведіть або спростуйте твердження, що ефективність наукового дослідження безпосередньо залежить від рівня сформованості інформаційної культури дослідника.

Завдання 7 (структурно-системне). Сформулюйте модель інформаційного забезпечення конкретного наукового проєкту, визначивши джерела інформації, етапи пошуку та методи аналізу.

Завдання 8 (аналітико-інтерпретаційне). Проаналізуйте вплив цифровізації науки на трансформацію інформаційного пошуку та використання наукових джерел.

Завдання 9 (узагальнювально-концептуальне). Сформулюйте визначення поняття «інформаційний пошук у науковій діяльності» та опишіть його основні компоненти.

Завдання 10 (*критично-рефлексивне*). Оцініть власний рівень володіння навичками інформаційного пошуку та визначте напрями їх подальшого розвитку в контексті підготовки дисертаційного дослідження.

Завдання 11 (*аналітико-теоретичне*). Проаналізуйте поняття проєктної команди як ключового елемента системи управління науковим проєктом. Визначте її основні характеристики та функції.

Завдання 12 (*логіко-структурне*). Побудуйте схему формування команди конкретного наукового проєкту, визначивши необхідні ролі та компетентності учасників.

Завдання 13 (*аналітико-системне*). Проаналізуйте значення чіткого розподілу функціональних обов'язків для підвищення ефективності проєктної діяльності.

Завдання 14 (*критично-аналітичне*). Оцініть роль керівника проєкту в управлінні командою та врегулюванні конфліктних ситуацій.

Завдання 15 (*порівняльно-аналітичне*). Порівняйте матеріальні та нематеріальні методи мотивації учасників наукових проєктів. Визначте їх переваги та обмеження.

Завдання 16 (*логіко-аргументаційне*). Доведіть або спростуйте твердження, що конфлікти в проєктній команді є виключно негативним явищем.

Завдання 17 (*структурно-системне*). Сформууйте модель системи мотивації для проєктної команди наукового проєкту.

Завдання 18 (*аналітико-інтерпретаційне*). Проаналізуйте типові конфлікти, що виникають у міждисциплінарних проєктних командах, та запропонуйте шляхи їх подолання.

Завдання 19 (*узагальнювально-концептуальне*). Сформулюйте власне бачення оптимальної структури проєктної команди для реалізації наукового проєкту.

Завдання 20 (*критично-рефлексивне*). Оцініть власні комунікативні та управлінські компетентності як потенційного учасника або керівника проєктної команди.

Завдання 21 (*аналітико-теоретичне*). Проаналізуйте основні підходи до обґрунтування доцільності наукового проєкту. Визначте основні критерії наукової та практичної значущості дослідження.

Завдання 22 (*логіко-структурне*). Побудуйте схему конкретизації теми, мети і завдань наукового дослідження. Поясніть логіку переходу від загальної проблеми до конкретних завдань.

Завдання 23 (*аналітико-системне*). Охарактеризуйте інноваційну складову конкретного наукового проєкту та її значення для підвищення результативності дослідження.

Завдання 24 (*критично-аналітичне*). Оцініть ефективність тайм-менеджменту у вашому науковому дослідженні. Визначте пріоритетні завдання та часові обмеження.

Завдання 25 (*порівняльно-аналітичне*). Порівняйте календарне планування та методологію планування послідовності робіт. Визначте переваги кожного підходу.

Завдання 26 (*логіко-аргументаційне*). Доведіть або спростуйте твердження, що правильне планування є критичною умовою успіху наукового проєкту.

Завдання 27 (*структурно-системне*). Сформууйте календарний план виконання робіт для конкретного наукового проєкту, визначивши основні етапи та відповідальних осіб.

Завдання 28 (*аналітико-інтерпретаційне*). Проаналізуйте, як визначення послідовності робіт впливає на ризики та ефективність проєкту.

Завдання 29 (*узагальнювально-концептуальне*). Сформулюйте власну методологію планування наукового проєкту, інтегруючи інноваційну складову, тайм-менеджмент та календарне планування.

Завдання 30 (*критично-рефлексивне*). Оцініть власний досвід планування наукових і освітніх проєктів, визначте сильні та слабкі сторони вашого підходу та запропонуйте шляхи його удосконалення.

Завдання 31 (*аналітико-теоретичне*). Проаналізуйте роль ресурсного забезпечення у досягненні цілей наукового проєкту.

Завдання 32 (*класифікаційне*). Запропонуйте власну класифікацію витрат для гіпотетичного наукового проєкту.

Завдання 33 (*порівняльно-аналітичне*). Порівняйте прямі та непрямі витрати у структурі кошторису.

Завдання 34 (*логіко-структурне*). Побудуйте структуру кошторису наукового проєкту.

Завдання 35 (*практико-орієнтоване*). Складіть перелік допустимих витрат відповідно до вимог міжнародного гранту.

Завдання 36 (*критично-аналітичне*). Проаналізуйте типові помилки при складанні кошторисів.

Завдання 37 (*системне*). Обґрунтуйте взаємозв'язок календарного плану та бюджету.

Завдання 38 (*інтерпретаційне*). Поясніть значення зведеної калькуляції для оцінки вартості проєкту.

Завдання 39 (*узагальнювальне*). Сформулюйте принципи ефективного планування витрат.

Завдання 40 (*рефлексивне*). Оцініть власну готовність до складання кошторису наукового проєкту.

Завдання 41 (*аналітико-теоретичне*). Розкрийте поняття життєздатності наукового проєкту та обґрунтуйте її значення для прийняття управлінських рішень.

Завдання 42 (*класифікаційне*). Запропонуйте класифікацію ризиків для конкретного наукового проєкту (на вибір).

Завдання 43 (*порівняльно-аналітичне*). Порівняйте наукові та організаційні ризики проєкту.

Завдання 44 (*логіко-структурне*). Побудуйте схему взаємозв'язку життєздатності проєкту та системи управління ризиками.

Завдання 45 (*критично-аналітичне*). Проаналізуйте можливі наслідки ігнорування ризиків на етапі планування проєкту.

Завдання 46 (*аналітико-практичне*). Визначте основні ризики грантового проєкту та запропонуйте заходи для їх мінімізації.

Завдання 47 (*системне*). Охарактеризуйте етапи управління ризиками у науковому проєкті.

Завдання 48 (*інтерпретаційне*). Поясніть, як оцінка ризиків впливає на рішення експертів щодо фінансування проєкту.

Завдання 49 (*узагальнювальне*). Сформулюйте критерії оцінки життєздатності наукового проєкту.

Завдання 50 (*рефлексивне*). Оцініть рівень ризиків власного наукового дослідження та його життєздатність.

Завдання 51 (*аналітико-теоретичне*). Розкрийте сутність проєктної заявки як інструменту комунікації між заявником і донором.

Завдання 52 (*структурне*). Складіть узагальнену структуру грантової заявки.

Завдання 53 (*порівняльно-аналітичне*). Порівняйте національні та міжнародні процедури експертизи проєктів.

Завдання 54 (*критично-аналітичне*). Проаналізуйте типові причини відхилення проєктних заявок.

Завдання 55 (*логіко-аргументаційне*). Обґрунтуйте значення чіткої постановки мети та завдань проєкту.

Завдання 56 (аналітико-практичне). Проаналізуйте вимоги конкретного грантового конкурсу.

Завдання 57 (системне). Визначте взаємозв'язок між якістю заявки та результатами конкурсного відбору.

Завдання 58 (інтерпретаційне). Поясніть роль експертних оцінок у прийнятті фінансових рішень.

Завдання 59 (узагальнювальне). Сформулюйте принципи підготовки успішної проєктної заявки.

Завдання 60 (рефлексивне). Оцініть сильні та слабкі сторони власної потенційної заявки.

Приклади виконання завдань

Приклад виконання завдання 1.

Інформаційне забезпечення науково-дослідницького процесу можна розглядати як цілісну систему, що охоплює сукупність джерел наукової інформації, методів її пошуку, аналізу та використання. У межах цієї системи інформація виконує не лише допоміжну, а й визначальну роль, оскільки саме вона формує підґрунтя для наукових узагальнень і висновків.

Основними елементами інформаційного забезпечення є наукові джерела, інструменти доступу до них та аналітичні методи опрацювання інформації. Їх взаємодія забезпечує цілісність наукового дослідження та сприяє досягненню його наукової новизни. Отже, інформаційне забезпечення виступає головною умовою результативності науково-дослідницької діяльності.

Приклад виконання завдання 2.

На початковому етапі дослідження інформаційний пошук має орієнтаційний характер і спрямований на виявлення стану наукової проблеми та рівня її розробленості. На етапі формування методології він набуває аналітичного змісту та передбачає порівняння наукових підходів і концепцій.

На завершальному етапі дослідження інформаційний пошук виконує обґрунтовальну функцію, забезпечуючи підтвердження отриманих результатів та їх співвіднесення з існуючими науковими доробками. Таким чином, інформаційний пошук є динамічним процесом, що змінюється залежно від логіки наукового дослідження.

Приклад виконання завдання 12.

Формування команди наукового проєкту доцільно розпочинати з чіткого визначення його цілей і завдань. Відповідно до цього визначаються основні функціональні ролі, зокрема керівник проєкту, основні виконавці, аналітик та координатор комунікацій.

Кожна роль передбачає наявність відповідних компетентностей і рівня відповідальності. Такий підхід забезпечує узгодженість дій учасників і сприяє досягненню запланованих результатів у встановлені терміни.

Приклад виконання завдання 16.

Конфлікти в проєктній команді не завжди мають негативний характер. За умови ефективного управління вони можуть сприяти виявленню альтернативних підходів, підвищенню якості рішень і розвитку командної взаємодії.

Водночас ігнорування або неправильне реагування на конфлікти здатне призвести до зниження продуктивності та порушення комунікацій. Отже, конфлікти слід розглядати як потенційний ресурс розвитку команди за умови їх конструктивного врегулювання.

Приклад виконання завдання 22.

Конкретизація теми починається з формулювання загальної проблеми та визначення її актуальності. Наступним кроком є виділення головних аспектів проблеми, які стають основою для формулювання мети дослідження. Потім мета трансформується у конкретні завдання, які забезпечують досягнення наукового результату. Така логічна структура дозволяє чітко узгодити проблему, мету та завдання, забезпечуючи цілісність проєктної пропозиції.

Приклад виконання завдання 25.

Календарне планування та методологія планування послідовності робіт є взаємопов'язаними, але різними за своїм призначенням підходами до організації проєктної діяльності.

Календарне планування зосереджене на часовому вимірі реалізації проєкту. Воно передбачає визначення термінів початку та завершення робіт, встановлення дедлайнів, контрольних точок і часових інтервалів виконання окремих етапів. Основною перевагою календарного планування є можливість чіткого контролю за дотриманням строків, координації діяльності учасників проєкту та раціонального розподілу часу як обмеженого ресурсу. Такий підхід забезпечує прозорість процесу виконання робіт і дозволяє оперативно реагувати на відхилення від графіка.

Методологія планування послідовності робіт орієнтована передусім на логіку та зміст проєктної діяльності. Вона передбачає визначення взаємозв'язків між завданнями, встановлення причинно-наслідкових залежностей і технологічної черговості виконання робіт. Її перевагою є забезпечення внутрішнього узгодження проєкту, мінімізації ризиків дублювання або порушення логіки дослідження, а також створення умов для ефективного використання результатів попередніх етапів у наступних.

Отже, календарне планування забезпечує часову впорядкованість проєкту, тоді як методологія планування послідовності робіт гарантує логічну та змістову цілісність проєктної діяльності. Найвища ефективність управління науковим проєктом досягається за умови поєднання цих підходів, коли логічна структура робіт узгоджується з реалістичними часовими рамками їх виконання.

Приклад виконання завдання 32.

Класифікація витрат наукового проєкту може включати оплату праці виконавців, витрати на обладнання, матеріали, інформаційні ресурси, відрядження, адміністративні та накладні витрати. Такий поділ дозволяє забезпечити прозорість фінансування та контроль цільового використання коштів.

Приклад виконання завдання 37.

Календарний план визначає часову послідовність виконання робіт, тоді як бюджет відображає фінансові потреби кожного етапу. Їх узгодження дозволяє уникнути перевитрат, забезпечити рівномірне фінансування та своєчасну реалізацію проєкту.

Приклад виконання завдання 42.

Ризики наукового проєкту доцільно класифікувати за джерелами їх виникнення, оскільки це дозволяє системно оцінити потенційні загрози та розробити адекватні управлінські заходи для кожної групи ризиків.

До наукових ризиків належать невизначеність отримання запланованих результатів, складність або новизна застосовуваної методології, а також можливі обмеження, пов'язані з доступом до необхідних даних чи обладнання. Такі ризики є об'єктивно притаманними дослідницькій діяльності та потребують гнучкого планування й наявності альтернативних наукових підходів.

Фінансові ризики пов'язані з можливим браком фінансування, затримками надходження коштів або зростанням вартості ресурсів. Їх наявність може суттєво вплинути на обсяг і темпи виконання проєкту, що зумовлює необхідність резервування коштів та постійного фінансового моніторингу.

До кадрових ризиків належать нестача кваліфікованих виконавців, плинність кадрів, перевантаженість учасників проєкту або обмежені можливості залучення зовнішніх експертів. Управління такими ризиками передбачає чіткий розподіл функціональних обов'язків і планування кадрового резерву.

Організаційні ризики проявляються у порушенні термінів виконання робіт, недостатній координації дій між учасниками проєкту, неефективній комунікації або недосконалості управлінських процедур. Їх мінімізація досягається шляхом впровадження ефективних механізмів проєктного менеджменту.

Правові ризики пов'язані з питаннями дотримання законодавства, оформлення прав інтелектуальної власності, виконання ліцензійних і контрактних зобов'язань. Вони потребують попереднього правового аналізу та супроводу проєкту на всіх етапах його реалізації.

До зовнішніх ризиків належать зміни нормативно-правового середовища, соціально-економічна нестабільність, форс-мажорні обставини, що не залежать від виконавців проєкту. Хоча повністю усунути ці ризики неможливо, їх урахування дозволяє підвищити адаптивність проєкту.

Таким чином, класифікація ризиків за функціональними групами створює підґрунтя для системного управління проєктом і підвищує його загальну життєздатність.

Приклад виконання завдання 45.

Ігнорування ризиків на етапі планування наукового проєкту істотно знижує ефективність управління та створює передумови для виникнення критичних проблем у процесі його реалізації. Відсутність попереднього аналізу потенційних загроз унеможливорює своєчасне реагування на відхилення від запланованих показників.

Зокрема, недооцінка фінансових і організаційних ризиків може призвести до порушення календарного плану, перевищення кошторису витрат або необхідності скорочення обсягу досліджень. Нехтування науковими ризиками здатне зумовити отримання неповних або науково необґрунтованих результатів, що ставить під сумнів наукову цінність проєкту.

Крім того, ігнорування правових та кадрових ризиків може спричинити конфлікти в проєктній команді, проблеми з авторськими правами або втрату основних виконавців. У сукупності це негативно впливає на репутацію заявника та знижує рівень довіри з боку донорів і партнерів.

Отже, системний аналіз і врахування ризиків на етапі планування є необхідною умовою забезпечення життєздатності наукового проєкту, стабільності його реалізації та досягнення запланованих наукових результатів.

Приклад виконання завдання 54.

Відхилення проєктних заявок у процесі конкурсного відбору найчастіше зумовлене комплексом змістових, методологічних та організаційних недоліків, які знижують загальну якість поданого проєкту в очах експертів.

Однією з найбільш поширених причин є нечітко сформульована мета проєкту, яка не має достатнього логічного зв'язку з поставленими завданнями та очікуваними результатами. За таких умов експерти не можуть оцінити внутрішнє узгодження і наукову логіку дослідження.

Не менш вагомою проблемою є недостатнє методологічне обґрунтування, коли обрані методи не відповідають заявленій меті або не дають змоги досягти запланованих результатів. Відсутність чітко описаної методології створює сумніви щодо наукової спроможності команди реалізувати проєкт.

Нереалістичний бюджет також є критичним чинником відхилення заявок. Завищені або, навпаки, необґрунтовано занижені витрати свідчать про недостатнє розуміння заявником фінансових аспектів проєктної діяльності та знижують довіру до його управлінських компетентностей.

Крім того, відсутність чіткого опису очікуваних результатів і впливу проєкту унеможливорює оцінку його наукової та практичної значущості. У сукупності ці недоліки засвідчують, що підготовка проєктної заявки потребує системного, комплексного та міждисциплінарного підходу.

Приклад виконання завдання 59.

Підготовка успішної проєктної заявки ґрунтується на дотриманні низки принципів, які забезпечують її змістову цілісність, переконливість та відповідність вимогам конкурсного відбору.

Провідним принципом є логічність і структурованість викладу, що передбачає чіткий зв'язок між актуальністю проблеми, метою, завданнями, методологією та очікуваними результатами. Така логіка дозволяє експертам легко простежити хід наукового мислення заявника.

Не менш важливим є принцип повної відповідності вимогам конкурсу, включаючи формальні критерії, структуру заявки, обмеження щодо обсягу та вимоги до бюджету. Навіть якісний за змістом проєкт може бути відхилений у випадку ігнорування цих вимог.

Наукова новизна та актуальність є головними критеріями експертної оцінки, оскільки саме вони визначають внесок проєкту в розвиток відповідної галузі знань. Заявка повинна чітко демонструвати, у чому полягає оригінальність запропонованого дослідження.

Важливим принципом є також реалістичність планування, що охоплює обґрунтований календарний план, адекватний бюджет і відповідність ресурсів поставленим завданням. Реалістичність свідчить про управлінську зрілість команди.

Завершальним, але не менш значущим принципом є орієнтація на науковий і практичний вплив результатів, що передбачає чітке розуміння шляхів використання отриманих результатів, їх поширення та потенціалу подальшого розвитку.

Отже, дотримання зазначених принципів забезпечує високу якість проєктної заявки та підвищує її конкурентоспроможність у процесі експертного відбору.

Тема 3: «Планування та контроль виконання наукового проєкту»

Теоретичні основи теми

Планування та контроль виконання наукового проєкту є центральними елементами ефективного управління науковою діяльністю. Вони забезпечують перетворення наукової ідеї у структурований, прогнозований і результативний процес, що враховує цілі, завдання, ресурси та терміни дослідження.

Планування наукового проєкту розпочинається з визначення його мети, завдань, наукової новизни та очікуваних результатів. На цьому етапі формуються стратегічні та тактичні цілі, узгоджується ресурсне забезпечення та визначаються пріоритети виконання окремих завдань.

Основними складовими планування є:

- **Інноваційна складова проєкту**, що визначає ступінь новизни дослідження та його потенційний вплив на наукову сферу;
- **Етапи конкретизації теми, мети і завдань**, які дозволяють деталізувати задум і трансформувати його у конкретні робочі дії;

- **Тайм-менеджмент та календарне планування**, що забезпечують оптимальне використання часу та координацію дій між членами проєктної команди;
- **Методологія планування послідовності робіт**, яка дозволяє встановити логічну послідовність виконання завдань, визначити контрольні точки та критичні терміни.

Технічне завдання (ТЗ) наукового проєкту – це базовий документ, що формалізує очікування замовника та виконавців проєкту. ТЗ включає:

- чітке формулювання мети та завдань;
- опис методології дослідження;
- очікувані результати та показники ефективності;
- терміни виконання та критерії оцінки проміжних результатів.

Технічне завдання є основою для злагодженої співпраці всіх учасників проєкту та забезпечує прозорість процесу виконання.

Життєвий цикл наукового проєкту складається з логічно пов'язаних етапів:

1. **Ініціація проєкту** – формулювання ідеї, визначення актуальності та новизни;
2. **Планування** – деталізація завдань, визначення ресурсів і термінів;
3. **Реалізація досліджень** – безпосереднє виконання наукових досліджень;
4. **Контроль і моніторинг** – оцінка ходу виконання, виявлення відхилень, внесення коригувань;
5. **Аналіз та узагальнення результатів** – обробка, систематизація та інтерпретація даних;
6. **Впровадження результатів і підготовка публікацій** – поширення наукових результатів та забезпечення їх практичної цінності.

Система контролю виконання проєкту охоплює:

- дотримання термінів виконання;
- фінансовий контроль;
- відповідність методології та технічного завдання;
- оцінку проміжних та кінцевих результатів.

Ефективний контроль передбачає використання **контрольних точок**, які дозволяють своєчасно виявляти відхилення та приймати управлінські рішення щодо коригування плану.

Методологія проведення досліджень визначає наукову достовірність, відтворюваність та наукову новизну отриманих результатів. **Аналіз даних** включає:

- перевірку гіпотез;

- статистичну обробку та узагальнення отриманих показників;
- інтерпретацію результатів з огляду на поставлені завдання та цілі.

Ретельне дотримання методології дозволяє забезпечити надійність та обґрунтованість висновків.

Раціональне **фінансування проєкту** передбачає планування витрат на наукові дослідження, відрядження, академічну мобільність та інші пов'язані видатки. Ефективне **управління ресурсами** дозволяє мінімізувати ризики, забезпечити стабільність виконання завдань і досягти запланованих результатів у межах бюджету.

Завдання контролю за виконанням проєкту та оцінка результатів.

Контрольні завдання передбачають:

- оцінку відповідності виконаних робіт плану;
- визначення показників ефективності та якості;
- аналіз причин відхилень та розробку заходів щодо їх усунення;
- оцінку досягнення наукової, практичної та інноваційної цінності результатів.

Таким чином, **планування та контроль наукового проєкту** створюють комплексну систему управління, яка забезпечує логічність, ефективність і передбачуваність науково-дослідницького процесу. Ця система є основним інструментом підготовки висококваліфікованих науковців та керівників проєктів, здатних трансформувати наукові ідеї у практично цінні результати.

Питання для самоперевірки та самоконтролю

1. Що таке планування наукового проєкту і яка його основна мета?
2. Які складові включає інноваційна складова наукового проєкту?
3. В чому полягає роль конкретизації теми, мети та завдань проєкту?
4. Які принципи тайм-менеджменту застосовуються у наукових проєктах?
5. Що таке календарне планування і які його переваги?
6. Як методологія планування послідовності робіт впливає на результативність проєкту?
7. Які розділи включає в себе технічне завдання наукового проєкту?
8. В чому полягає різниця між технічним завданням та планом проєкту?
9. Які етапи життєвого циклу наукового проєкту виділяють сучасні підходи?
10. Яка роль етапу ініціації проєкту?
11. Чим характеризується етап реалізації наукових досліджень?
12. Які завдання покладають на систему контролю виконання проєкту?

13. Що таке контрольні точки і як вони використовуються?
14. Які види фінансування передбачаються для наукового проєкту?
15. Як здійснюється контроль витрат на дослідження та відрядження?
16. В чому полягає методологічна достовірність наукового проєкту?
17. Як забезпечується відтворюваність результатів досліджень?
18. Що таке показники ефективності проєкту і як їх визначають?
19. Які критерії оцінки якості виконання завдань проєкту?
20. Як здійснюється оцінка наукової новизни результатів?
21. Які ризики можуть виникати на етапі планування проєкту?
22. Як виявляються відхилення від календарного плану?
23. В чому полягає значення регулярного моніторингу результатів?
24. Як здійснюється аналіз фінансової ефективності проєкту?
25. Які існують методи оцінки виконання завдань проєктною командою?
26. Як організовується підготовка звітів про виконання проєкту?
27. Що таке структурна модель управління проєктом?
28. В чому полягає взаємозв'язок між цілями проєкту та ресурсами?
29. Які підходи застосовуються для прогнозування результатів дослідження?
30. Як визначаються критичні точки виконання проєкту?
31. Які основні види ресурсів використовуються у наукових проєктах?
32. Як здійснюється планування кадрового забезпечення?
33. Що таке ризик-менеджмент у наукових проєктах?
34. Як оцінюється ступінь реалізації плану наукового проєкту?
35. В чому полягає різниця між проміжним та кінцевим контролем виконання проєктних завдань?
36. Як визначають пріоритетність завдань у проєктній діяльності?
37. Що таке методичні рекомендації для виконання завдань?
38. Як забезпечується відповідність отриманих результатів поставленим цілям?
39. Які правила дотримання термінів слід застосовувати у проєкті?
40. В чому полягає управлінська роль керівника проєкту?
41. Як визначають фінансові показники успішності проєкту?
42. Що включає в себе аудит виконання наукового проєкту?
43. Як інтегруються академічна мобільність і відрядження у план проєкту?
44. В чому полягає важливість узгодження технічного завдання з усіма учасниками?
45. Які інструменти використовуються для моніторингу результатів досліджень?
46. Як забезпечується коректне оформлення звітної документації?
47. Що таке обґрунтована послідовність робіт у проєкті?

48. Як здійснюється оцінка впливу зовнішніх факторів на виконання проєкту?
49. Які критерії визначення успішності завершеного проєкту?
50. Як поєднуються аналітичні, управлінські та фінансові аспекти у виконанні наукового проєкту?

Завдання до самостійної роботи

Аналітико-логічні завдання.

Завдання 1. Проаналізуйте основні принципи планування наукового проєкту та опишіть їх практичне застосування.

Завдання 2. Охарактеризуйте роль технічного завдання у координації роботи команди.

Завдання 3. Визначте основні етапи життєвого циклу наукового проєкту та опишіть їх сутність.

Завдання 4. Проаналізуйте наслідки відсутності контролю проміжних етапів виконання проєкту.

Завдання 5. Порівняйте календарне планування та методологію послідовності робіт. Визначте переваги кожного підходу.

Завдання 6. Дослідіть значення контрольних точок у процесі управління проєктом.

Завдання 7. Проаналізуйте методи моніторингу виконання завдань та оцініть їх ефективність.

Завдання 8. Охарактеризуйте взаємозв'язок між ресурсами, термінами та результатами дослідження.

Системно-аналітичні завдання.

Завдання 9. Складіть структурну схему управління науковим проєктом.

Завдання 10. Визначте, які показники ефективності доцільно використовувати для оцінки отриманих результатів під час реалізації проєкту.

Завдання 11. Проведіть порівняльний аналіз різних методів контролю виконання завдань.

Завдання 12. Охарактеризуйте вплив фінансового планування на результативність проєкту.

Завдання 13. Проаналізуйте роль академічної мобільності у підвищенні результативності проєктних досліджень.

Завдання 14. Оцініть методологічні підходи до аналізу даних у конкретному науковому проєкті.

Завдання 15. Складіть графік взаємозв'язку етапів проєкту з термінами та ресурсами.

Завдання 16. Визначте можливі ризики невідповідності між планом та виконанням завдань.

Критично-аналітичні завдання.

Завдання 17. Проаналізуйте причини відхилень у виконанні наукового проєкту.

Завдання 18. Оцініть ефективність системи контролю та запропонуйте шляхи її вдосконалення.

Завдання 19. Дослідіть вплив методології на точність і наукову достовірність результатів.

Завдання 20. Оцініть переваги та недоліки різних підходів до фінансування витрат.

Завдання 21. Проаналізуйте роль командної взаємодії у досягненні цілей проєкту.

Завдання 22. Дослідіть наслідки недотримання календарного плану.

Завдання 23. Визначте важливість обґрунтованої послідовності робіт для забезпечення результативності виконання проєктних завдань.

Завдання 24. Проведіть оцінку ефективності використання контрольних точок у конкретному проєкті.

Аналітико-практичні завдання.

Завдання 25. Розробіть шаблон технічного завдання для наукового проєкту.

Завдання 26. Складіть календарний план виконання проєкту з урахуванням ресурсів та термінів.

Завдання 27. Сформулюйте завдання для проміжного контролю виконання проєкту.

Завдання 28. Визначте фінансові категорії витрат та розробіть зведену калькуляцію.

Завдання 29. Проведіть аналіз ризиків на різних етапах проєкту та запропонуйте заходи їх мінімізації.

Завдання 30. Розробіть схему моніторингу виконання наукового проєкту.

Завдання 31. Проаналізуйте методи оцінки якості дослідницьких результатів.

Завдання 32. Визначте ключові показники успішності реалізації проєкту.

Критично-рефлексивні завдання.

Завдання 33. Оцініть вплив зовнішніх факторів на виконання наукового проєкту.

Завдання 34. Проведіть порівняльний аналіз внутрішніх та зовнішніх ризиків.

Завдання 35. Розгляньте наслідки недотримання методологічних стандартів у дослідженні.

Завдання 36. Проаналізуйте можливості оптимізації фінансування для підвищення результативності виконання проєктних завдань.

Завдання 37. Визначте ефективні стратегії управління командою проєкту.

Завдання 38. Оцініть вплив взаємодії між керівником і учасниками проєктної команди на результативність проєкту.

Завдання 39. Розробіть рекомендації щодо вдосконалення системи контролю та звітності.

Завдання 40. Сформулюйте власне визначення критеріїв успішного наукового проєкту із врахуванням усіх аспектів управління.

Приклади виконання завдань

Приклад виконання завдання 1.

Планування наукового проєкту – це систематизований процес визначення цілей, завдань, ресурсів, термінів та методів досягнення поставлених результатів. Воно забезпечує керованість проєктом і передбачуваність його результатів, що є важливим для наукових досліджень.

Головні принципи планування включають:

- Цільовий принцип: всі етапи проєкту повинні бути спрямовані на досягнення чітко визначеної мети, яка конкретизує наукову проблему.
- Принцип послідовності: етапи проєкту повинні логічно слідувати один за одним, починаючи з підготовчих досліджень і закінчуючи оцінкою результатів.
- Принцип ресурсної адекватності: планування враховує доступні фінансові, кадрові та матеріально-технічні ресурси, визначає необхідні додаткові ресурси та механізми їх залучення.
- Принцип гнучкості: планування передбачає можливість коригування у разі непередбачених обставин, що забезпечує адаптивність проєкту.

- Принцип контролю: на кожному етапі передбачаються контрольні точки, що дозволяють оцінювати дотримання плану і оперативно вносити корективи.

Практичне застосування цих принципів забезпечує структурованість наукового дослідження, оптимізацію використання ресурсів та підвищує ймовірність досягнення поставлених результатів. Наприклад, при плануванні лабораторного експерименту важливо передбачити послідовність операцій, необхідні матеріали, контрольні вимірювання і етапи аналізу даних, що гарантує достовірність результатів і ефективність використання часу та ресурсів.

Приклад виконання завдання 2.

Технічне завдання (ТЗ) є основним документом, що визначає межі проєкту, його мету, завдання, методологію, терміни та очікувані результати. Воно виконує кілька базових функцій:

- Координаційна функція: ТЗ встановлює чіткі очікування для всіх учасників команди, визначає зони відповідальності та обов'язки кожного члена команди.
- Контрольна функція: документ формує базу для моніторингу виконання проєкту, дозволяючи оцінювати відповідність фактичних результатів запланованим.
- Комунікаційна функція: ТЗ забезпечує уніфіковане розуміння проєктних завдань і критеріїв успішності між учасниками, керівником і зовнішніми зацікавленими сторонами.

Наприклад, у міжнародному дослідницькому проєкті ТЗ містить деталі щодо проведення досліджень у наукових лабораторіях, очікуваних показників, формату звітності та термінів. Це дозволяє уникнути непорозумінь і дублювання роботи, зменшує ризики відхилення від плану та сприяє ефективній взаємодії між партнерами.

Приклад виконання завдання 4.

Відсутність контролю на проміжних етапах проєкту може призвести до низки негативних наслідків:

- Порушення термінів виконання: без проміжного контролю учасники можуть не дотримуватись графіку, що веде до накопичення відставань.
- Перевищення бюджету: неконтрольоване використання ресурсів може спричинити додаткові витрати або необхідність залучення додаткового фінансування.

- Зниження якості результатів: відсутність контролю ускладнює виявлення помилок на ранніх етапах, що може призвести до потреби виконувати дослідження повторно або до втрати достовірності даних.
- Зниження мотивації команди: невизначеність щодо критеріїв оцінки результатів і відсутність зворотного зв'язку може негативно вплинути на активність учасників.

Наприклад, під час експериментальних досліджень відсутність проміжних перевірок може призвести до того, що помилка в методиці проведення досліджень виявиться вже після завершення експериментів, що потребуватиме повторення всіх робіт і додаткових ресурсів. Це підкреслює критичну важливість системи контрольних точок і регулярного моніторингу виконання.

Приклад виконання завдання 5.

Календарне планування передбачає визначення конкретних термінів виконання завдань і етапів проєкту.

Переваги:

- Чітке бачення часових рамок;
- Можливість синхронізації ресурсів;
- Простота комунікації з учасниками та спонсорами.

Недоліки:

- Менша гнучкість у разі непередбачених обставин;
- Може не відображати логічної послідовності робіт.

Методологія планування послідовності робіт фокусується на логічному порядку дій, визначенні залежностей між завданнями та їхній послідовності.

Переваги:

- Забезпечує оптимальне використання ресурсів;
- Зменшує ризики повторення або пропуску важливих етапів;
- Підвищує наукову достовірність результатів.

Недоліки:

- Може бути складною для відстеження термінів;
- Потребує додаткових ресурсів для деталізації взаємозв'язків.

Оптимальний підхід – комбіноване використання календарного планування і методології послідовності робіт: спершу визначаються логічні етапи, потім для них встановлюють конкретні терміни.

Приклад виконання завдання 6.

Контрольні точки – це основні етапи, на яких оцінюється прогрес проєкту та відповідність виконаних робіт запланованим цілям.

Їх значення полягає у:

- Виявленні відхилень: раннє виявлення проблем дозволяє вчасно вносити корективи;
- Оцінці ефективності: контрольні точки допомагають оцінити продуктивність роботи команди та якість виконання завдань;
- Мотивації команди: регулярні оцінки підвищують відповідальність та активність учасників;
- Інформаційному забезпеченні: контрольні точки надають керівнику та спонсорам актуальну інформацію про стан реалізації проєкту.

Наприклад, у науковому проєкті контрольна точка може бути завершенням експериментальної серії. Аналіз даних на цьому етапі дозволяє коригувати методику, ресурсне забезпечення та терміни для наступних етапів, забезпечуючи досягнення цілей проєкту.

Приклад виконання завдання 7.

Методи моніторингу включають:

- Щоденні/тижневі звіти учасників команди – дозволяють відслідковувати прогрес окремих завдань;
- Збори проєктної групи – дозволяють оцінити узгодження дій, обговорити проблеми та прийняти рішення про коригування;
- Використання програмних засобів управління проєктами (MS Project, Trello, Jira) – дозволяють візуалізувати використані ресурси, прогрес у виконанні завдань;
- Проміжні перевірки результатів досліджень – дозволяють провести оцінку якості даних, достовірності методів та їх відповідності цілям проєкту.

Ефективність цих методів залежить від регулярності застосування, залученості керівника, чіткості критеріїв оцінки та об'єктивності результатів. Наприклад, використання спеціалізованого програмного забезпечення дозволяє швидко виявляти затримки у виконанні проєктних завдань та спрямувати ресурси для їх усунення.

Приклад виконання завдання 8.

Ефективність наукового проєкту безпосередньо залежить від взаємозв'язку між ресурсами (кадровими, фінансовими, матеріально-технічними), термінами виконання та якістю результатів.

- **Кадрові ресурси:** компетентність і кількість учасників впливає на швидкість і точність виконання завдань. Недостатній кадровий потенціал подовжує терміни і знижує якість результатів.
- **Фінансові ресурси:** обсяг фінансування визначає можливості для обладнання, матеріалів та відряджень. Недофінансування може призвести до переривання досліджень або використання альтернативних, менш ефективних методів.
- **Терміни:** чітко визначений графік забезпечує послідовність етапів і контроль досягнення цілей. Несвоєчасне виконання завдань підриває наукову достовірність і ефективність проєкту.

Наприклад, у проєкті з матеріалознавства обмежені фінансові ресурси призводять до скорочення кількості експериментів, що потенційно знижує достовірність висновків. Оптимальне планування ресурсів і термінів дозволяє досягти запланованих результатів з високою ймовірністю.

Тема 4: «Представлення результатів проєкту»

Теоретичні основи теми

У сучасній науковій методології завершальний етап досліджень за проєктом відіграє одну з основних ролей, оскільки саме на цьому етапі відбувається перехід від отриманих емпіричних і теоретичних даних до їх наукового осмислення, перевірки, визнання науковою спільнотою та практичного застосування. Узагальнення, апробація та реалізація результатів дослідження становлять логічно взаємопов'язану систему етапів, що забезпечує наукову цінність, достовірність і прикладну значущість проведеного дослідження.

Узагальнення результатів дослідження є процесом теоретичного осмислення отриманих даних, спрямованим на виявлення закономірностей, тенденцій, причинно-наслідкових зв'язків і формулювання наукових висновків. На цьому етапі здійснюється систематизація емпіричних матеріалів, порівняння отриманих результатів із попередніми науковими доробками, а також інтерпретація даних у межах обраної теоретико-методологічної парадигми.

Теоретичним підґрунтям узагальнення виступають методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції, абстрагування й моделювання. Саме завдяки їм окремі факти й спостереження трансформуються у наукові положення, концепції або моделі.

Важливою складовою цього етапу є формулювання висновків, які мають бути логічно обґрунтованими, науково коректними та такими, що безпосередньо впливають із поставлених завдань дослідження.

Апробація результатів дослідження передбачає їх перевірку, уточнення та підтвердження в процесі професійного обговорення й практичного випробування. У теоретичному аспекті апробація ґрунтується на принципах наукової об'єктивності, відкритості та відтворюваності результатів. Вона сприяє підвищенню достовірності отриманих висновків і дозволяє виявити можливі обмеження або суперечності.

Формами апробації можуть бути публікації у фахових наукових виданнях, доповіді на конференціях, семінарах і симпозіумах, участь у наукових дискусіях, а також експериментальне впровадження результатів у діяльність відповідних установ чи організацій. У ході апробації результати дослідження отримують критичну оцінку з боку наукової спільноти, що сприяє їх уточненню, доопрацюванню та теоретичному збагаченню.

Реалізація результатів дослідження полягає у практичному впровадженні наукових напрацювань у відповідну сферу діяльності. Теоретично цей етап опирається на принцип єдності теорії та практики, згідно з яким наукове знання набуває завершеності лише за умови його практичного застосування.

Реалізація може здійснюватися у вигляді розроблення методичних рекомендацій, навчальних програм, нормативних документів, технологій, інноваційних підходів або управлінських рішень. У процесі впровадження оцінюється ефективність результатів дослідження, їх відповідність практичним потребам, а також можливості подальшого вдосконалення. Таким чином, реалізація результатів не лише підтверджує їх наукову та прикладну цінність, але й відкриває перспективи для подальших досліджень.

Взаємозв'язок етапів узагальнення, апробації та реалізації. Теоретично важливим є розуміння того, що узагальнення, апробація та реалізація результатів дослідження не є ізольованими етапами, а утворюють єдиний циклічний процес. Узагальнення забезпечує наукову цілісність результатів, апробація – їх верифікацію та визнання, а реалізація – практичну значущість і соціальну доцільність. Взаємодія цих етапів сприяє підвищенню якості наукових досліджень і забезпечує їх відповідність сучасним вимогам науки та практики.

У системі реалізації грантових і науково-дослідних проєктів звітність виконує основну функцію забезпечення підзвітності, прозорості та доказовості результатів дослідження. Вона слугує інструментом комунікації між виконавцями проєкту, донорськими організаціями, науковими установами та іншими

стейкхолдерами. Методичні основи складання звітності в цьому контексті спрямовані на забезпечення відповідності отриманих результатів заявленим цілям, завданням і показникам ефективності проєкту.

Методичні засади складання звітності в грантовій і науково-дослідній діяльності ґрунтуються на принципах цільової спрямованості, доказовості, прозорості та відповідності умовам грантової угоди або технічного завдання науково-дослідної роботи (НДР). Звітність у цьому випадку розглядається як систематизований виклад результатів виконання проєкту, що відображає ступінь досягнення запланованих результатів і використання ресурсів.

Теоретично процес підготовки звіту передбачає узгодження структури документа з логіко-структурною матрицею проєкту, календарним планом і бюджетом. Важливим методичним елементом є використання кількісних і якісних індикаторів, які дозволяють об'єктивно оцінити результати дослідження та їх відповідність заявленим очікуваним результатам.

Написання звіту в грантових і науково-дослідних проєктах є процесом науково обґрунтованого документування ходу та результатів дослідження. Теоретично звіт виступає як аналітичний документ, що поєднує опис реалізованих заходів, представлення отриманих наукових результатів і їх інтерпретацію.

Структура такого звіту зазвичай включає характеристику цілей і завдань проєкту, опис методів дослідження, аналіз отриманих результатів, оцінку виконання календарного плану та обґрунтовані висновки. Особлива увага приділяється кореляції між запланованими й фактично досягнутими результатами, а також обґрунтуванню можливих відхилень. Дотримання вимог наукового стилю та чіткість формулювань забезпечують зрозумілість і можливість перевірки поданої інформації.

Звітування у грантових та науково-дослідних проєктах **виконує функцію** формалізованого підтвердження виконання зобов'язань перед грантодавцем та науковими установами. У теоретичному вимірі звітування базується на принципах відповідальності, відкритості та дотримання встановлених процедур.

Процес звітування передбачає подання проміжних і підсумкових звітів у визначені строки та у форматах, встановлених умовами фінансування. Він може включати як письмові звіти, так і усні презентації результатів, експертні обговорення або захисти звітів. Таким чином, звітування сприяє зовнішній оцінці результатів дослідження та підвищує рівень довіри до проєкту з боку грантодавця і професійної спільноти.

Фінансова звітність у межах грантових і науково-дослідних проєктів є невід'ємною складовою загальної системи звітування та слугує інструментом контролю цільового використання коштів. Її теоретичні основи ґрунтуються на принципах прозорості, обґрунтованості витрат, відповідності бюджету проєкту та нормативним вимогам до фінансового обліку.

Методично фінансова звітність формується у тісному зв'язку з календарним планом і переліком заходів проєкту. Кожна стаття витрат має бути документально підтверджена та логічно пов'язана з досягненням конкретних результатів дослідження. У науково-дослідному контексті фінансова звітність також виконує функцію доказу ефективного управління ресурсами та доброчесності виконавців проєкту.

Важливим є **інтегрований підхід до підготовки звітності**, за якого наукові та фінансові результати розглядаються у взаємозв'язку. Узгодження між описом виконаних досліджень, досягнутими результатами та використаними фінансовими ресурсами є основним критерієм якості грантової та науково-дослідної звітності. Такий підхід забезпечує цілісність звіту, підвищує його аналітичну цінність і сприяє позитивній оцінці проєкту з боку грантодавців. Крім того, інтегрована звітність створює підґрунтя для подальшого масштабування результатів дослідження, підготовки нових грантових заявок і розвитку наукових напрямів.

Розглянемо типову **структуру грантового звіту**.

1. **Титульна сторінка** містить офіційну ідентифікацію проєкту та звіту. Зазвичай зазначаються: назва проєкту, номер грантової угоди, назва організації, яка надає фінансування на проведення запланованих у грантовій заявці досліджень, повна назва установи-виконавця, керівник проєкту, виконавці, період звітування, тип звіту (проміжний / підсумковий), дата подання. Вся інформація має повністю відповідати грантовій заявці.

2. **Анотація** є коротким узагальненим викладом суті звіту (1–2 сторінки або відповідно до вимог грантодавця). Містить мету проєкту, ключові завдання, основні досягнуті результати та загальну оцінку виконання проєкту. Цей розділ дозволяє експертам швидко оцінити зміст і значущість виконаної роботи.

3. **Вступ**. У вступі подається загальна характеристика проєкту: актуальність теми, короткий опис проблеми, мета та завдання дослідження, очікувані результати. Доцільно зазначити зв'язок проєкту зі стратегічними пріоритетами грантодавця та відповідними науковими або соціальними потребами.

4. **Опис реалізації проєкту**. Один з головних розділів звіту, у якому детально висвітлюється хід виконання проєкту. Подання матеріалу має відповідати логіці робочого плану.

- *Виконання запланованих завдань*. Описуються реалізовані завдання з посиланням на календарний план, зазначаються строки виконання та відповідальні особи.

- *Методологія та методи дослідження.* Розкриваються використані методи, підходи, інструменти збору й аналізу даних, обґрунтовується їх відповідність поставленим завданням.
- *Основні результати дослідження.* Подаються наукові результати з їх інтерпретацією, аналізом і зіставленням з очікуваними результатами, зазначеними у грантовій заявці.

5. Оцінка досягнення цілей та індикаторів. Порівнюються заплановані та фактично досягнуті результати. Рекомендується використовувати таблиці або логіко-структурні матриці. У разі відхилень слід подати аргументоване пояснення причин і наслідків.

6. Апробація та поширення результатів. Описуються форми апробації результатів: публікації, доповіді, конференції, семінари, круглі столи, впровадження. Вказується кількість, рівень і значущість таких заходів для наукової та професійної спільноти.

7. Аналіз ризиків та проблемних аспектів. Подається об'єктивний аналіз труднощів, які виникли під час реалізації проєкту, та заходів, вжитих для їх подолання. Високо цінується здатність команди до рефлексії та управління ризиками.

8. Фінансова звітність. Розкривається інформація про використання коштів гранту відповідно до затвердженого бюджету. Зазначаються фактичні витрати за статтями, обґрунтовується їх зв'язок із реалізованими заходами. Доцільно подати зведені таблиці та пояснювальні записки.

9. Висновки та рекомендації. Формулюються узагальнені висновки щодо результативності проєкту, його наукової й практичної значущості. Можуть бути подані рекомендації щодо подальшого використання результатів або продовження дослідження.

10. Перспективи подальшого розвитку проєкту. Описуються можливості масштабування, комерціалізації, інтеграції результатів у нові дослідження або підготовки наступних грантових заявок.

11. Додатки. Містять копії публікацій, програми заходів, сертифікати, фото- та відеоматеріали, таблиці, діаграми, фінансові документи (за вимогами грантодавця).

12. Підписи та реквізити. Звіт засвідчується підписами керівника проєкту та відповідальних осіб, печаткою установи. Це підтверджує достовірність поданої інформації.

У сучасному науковому просторі результати дослідницьких і грантових проєктів набувають повноцінної наукової та суспільної цінності лише за умови їх

належного представлення, поширення й етичного супроводу. **Публікації за результатами проєкту, системна робота з громадськістю, а також формування позитивного іміджу й дотримання принципів наукової доброчесності** є взаємопов'язаними складовими професійної діяльності науковця та невід'ємними елементами сучасної наукової комунікації.

Публікації за результатами проєкту є основним засобом представлення наукових результатів у професійному середовищі та інструментом їх апробації й визнання. У теоретичному вимірі наукова публікація розглядається як стандартизована форма комунікації, що забезпечує фіксацію, поширення та верифікацію нових знань.

Методологічними засадами публікаційної діяльності є принципи наукової новизни, аргументованості, відтворюваності результатів і відповідності міжнародним стандартам академічного письма. Публікації можуть здійснюватися у формі статей у фахових і міжнародних рецензованих виданнях, матеріалів конференцій, монографій, розділів у колективних працях, а також у форматі відкритого доступу. Особливої ваги набуває відповідність змісту публікацій цілям і завданням проєкту, а також вимогам організації, яка фінансує проєктні дослідження, щодо поширення результатів.

Робота з громадськістю в контексті наукових проєктів. Робота з громадськістю є важливою складовою популяризації наукових результатів і підвищення суспільної довіри до науки. У теоретичному аспекті вона розглядається як система комунікативних практик, спрямованих на інформування різних цільових аудиторій про цілі, хід і результати наукового проєкту.

Ефективна робота з громадськістю ґрунтується на принципах відкритості, доступності, соціальної відповідальності та етичності подання інформації. До форм такої діяльності належать науково-популярні публікації, пресрелізи, публічні лекції, участь у медіапроєктах, використання цифрових платформ і соціальних мереж. Важливою умовою є адаптація наукового контенту до рівня сприйняття цільової аудиторії без спрощення або спотворення наукового змісту.

Формування іміджу науковця в сучасному академічному середовищі. Імідж науковця формується як результат поєднання професійних досягнень, комунікативної поведінки та репутації в науковій і суспільній сферах. Теоретично імідж розглядається як соціально сконструйований образ, що відображає рівень компетентності, наукової активності, відповідальності та відкритості дослідника.

Основними чинниками формування позитивного іміджу є регулярна публікаційна діяльність, участь у міжнародних наукових мережах, дотримання стандартів академічного письма, коректна взаємодія з колегами та громадськістю.

У контексті грантових проєктів імідж науковця також впливає на довіру з боку грантодавців, експертів і партнерів, а отже, й на можливості подальшого фінансування та розвитку досліджень.

Наукова доброчесність як фундамент професійної діяльності. Наукова доброчесність є базовим принципом академічної культури та визначальним чинником довіри до результатів досліджень. У теоретичному вимірі вона охоплює дотримання етичних норм під час проведення досліджень, підготовки публікацій, рецензування та представлення результатів.

До основних принципів наукової доброчесності належать чесність, прозорість, відповідальність, належне цитування джерел, уникнення плагіату, фабрикації та фальсифікації даних. У контексті публікаційної діяльності та роботи з громадськістю доброчесність забезпечує коректне авторство, правдиве подання результатів і дотримання етичних стандартів комунікації. Вона також є невід’ємною складовою формування сталого позитивного іміджу науковця.

Взаємозв’язок публікаційної діяльності, комунікації та доброчесності. Важливим є усвідомлення того, що публікації за результатами проєкту, робота з громадськістю, імідж і наукова доброчесність утворюють єдину систему професійної діяльності науковця. Публікаційна активність забезпечує наукове визнання результатів, комунікація з громадськістю – їх суспільну значущість, а доброчесність і позитивний імідж – довіру до дослідника та його професійної репутації. Таким чином, дотримання методологічних і етичних засад у цих сферах є необхідною умовою успішної реалізації наукових і грантових проєктів та інтеграції їх результатів у науковий і суспільний простір.

Ефективність дослідницької діяльності значною мірою визначається здатністю науковців і наукових колективів здійснювати стратегічний вплив, вибудовувати результативні комунікації та формувати сталі партнерські взаємовідносини. Стратегії впливу й комунікації, підсилення взаємної зацікавленості між суб’єктами наукової діяльності, а також академічна мобільність і інтернаціоналізація досліджень є взаємопов’язаними чинниками розвитку науки та інтеграції національних дослідницьких систем у світовий науковий простір.

Стратегії здійснення впливу в науковій та проєктній діяльності. Стратегії здійснення впливу в науковій діяльності розглядаються як системно сплановані дії, спрямовані на формування, поширення та використання наукових результатів з метою зміни наукових підходів, управлінських рішень, освітніх практик або суспільних процесів. У теоретичному вимірі вплив охоплює науковий, освітній, соціальний, економічний та політичний рівні.

Методологічною основою стратегій впливу є орієнтація на стейкхолдерів, визначення цільових аудиторій і формування релевантних меседжів. Важливу роль відіграють інструменти доказового представлення результатів, аналізу потреб зацікавлених сторін і побудови довгострокових сценаріїв використання наукових напрацювань. Стратегії впливу сприяють підвищенню прикладної значущості досліджень і їх відповідності суспільним викликам.

Комунікаційні стратегії у науковому середовищі. Комунікаційні стратегії в науковій сфері передбачають цілеспрямоване планування та реалізацію процесів обміну інформацією між науковцями, інституціями, грантодавцями, бізнесом і громадськістю. У теоретичному аспекті наукова комунікація виконує інформативну, інтеграційну та координаційну функції.

Ефективна комунікація ґрунтується на принципах прозорості, взаємоповаги, культурної чутливості та академічної етики. Вона реалізується через формальні й неформальні канали: наукові публікації, міжнародні конференції, експертні платформи, цифрові середовища та міжінституційні мережі. Комунікаційні стратегії забезпечують видимість досліджень, сприяють залученню партнерів і підвищують конкурентоспроможність наукових проєктів.

Підсилення взаємної зацікавленості між учасниками наукової спільноти є передумовою сталих партнерських відносин і довготривалої співпраці. Теоретично цей процес розглядається як поєднання спільних інтересів, комплементарних ресурсів і узгоджених цінностей. Формування взаємної зацікавленості досягається через спільне визначення дослідницьких пріоритетів, обмін експертизою, відкритість до кооперації та справедливий розподіл результатів. У контексті міжнародних проєктів особливого значення набуває здатність до міжкультурної комунікації, дотримання принципів рівноправного партнерства та взаємної відповідальності.

Академічна мобільність як інструмент розвитку наукового потенціалу. Академічна мобільність є важливим механізмом обміну знаннями, дослідницьким досвідом і культурними практиками між науковими установами різних країн. У теоретичному вимірі вона розглядається як форма інституційної та індивідуальної взаємодії, що сприяє підвищенню якості досліджень і професійному зростанню науковців. Академічна мобільність може реалізовуватися у вигляді стажувань, наукових візитів, спільних програм, академічних обмінів між науково-педагогічними працівниками та здобувачами освіти. Вона сприяє інтеграції дослідників у міжнародні наукові мережі, поширенню передових методологій і формуванню глобального наукового мислення.

Інтернаціоналізація наукових досліджень передбачає системне включення міжнародного виміру в усі етапи наукової діяльності – від формування дослідницьких питань до поширення результатів. Теоретично інтернаціоналізація ґрунтується на принципах відкритості, міждисциплінарності та взаємного визнання наукових стандартів.

Цей процес охоплює участь у міжнародних проєктах, спільні публікації, кооперацію з іноземними науковими центрами, використання міжнародних дослідницьких інфраструктур. Інтернаціоналізація підвищує якість досліджень, їх глобальну релевантність і сприяє посиленню міжнародного авторитету наукових інституцій.

Надважливим є усвідомлення того, що стратегії здійснення впливу, комунікацій, підсилення взаємної зацікавленості, академічна мобільність та інтернаціоналізація наукових досліджень утворюють єдину систему розвитку сучасної науки. Вони взаємно підсилюють одна одну, забезпечуючи сталість наукової співпраці, високу якість результатів і їх значущий вплив на глобальному рівні. Таким чином, реалізація комплексного підходу до цих процесів є необхідною умовою успішної інтеграції національної науки у світовий дослідницький простір та підвищення її конкурентоспроможності.

У сучасному науково-освітньому та інноваційному середовищі ефективно поширення знань і результатів діяльності неможливе без системної популяризації та комунікації з різними зацікавленими сторонами. Використання хаб-просторів як платформи для популяризації науково-дослідних, освітніх або інноваційних напрямків діяльності стає важливим інструментом підвищення видимості результатів, інтеграції науки з практикою і розвитку партнерств із бізнесом та суспільством.

Популяризація напрямку діяльності через хаб-простір.

Хаб-простір розглядається як інтеграційна платформа, що поєднує науковців, підприємців, студентів та громадськість. У теоретичному вимірі він виконує роль центру комунікації, обміну знаннями, демонстрації інновацій і підтримки міждисциплінарної співпраці.

Популяризація через хаб-простір ґрунтується на принципах відкритості, доступності, інтерактивності та залучення широкого кола зацікавлених сторін. До методів популяризації належать проведення презентацій, воркшопів, демонстрацій прототипів, науково-популярних лекцій, експозицій та участь у заходах громадської та професійної спільноти. Ефективність хаб-простору визначається здатністю створювати середовище, де наукові й практичні результати демонструються зрозуміло та інтерактивно, сприяючи підвищенню рівня зацікавленості й довіри.

Співпраця зі споживачами послуг є важливим елементом процесу інтеграції результатів діяльності в практичну сферу. Теоретично вона розглядається як взаємодія між постачальником знань чи інновацій та кінцевими користувачами, спрямована на адаптацію продуктів або послуг до потреб ринку і підвищення їх соціальної цінності.

Ефективна взаємодія передбачає активне залучення споживачів у процес тестування, оцінювання та вдосконалення продуктів, використання їхніх відгуків для удосконалення результатів досліджень і забезпечення максимальної практичної користі.

Співпраця із замовниками та бізнесом забезпечує трансформацію наукових і технологічних результатів у практичні рішення та комерційні продукти. У теоретичному аспекті вона розглядається як партнерство, яке поєднує потреби ринку і наукові компетенції, забезпечуючи цільове та ефективне використання ресурсів.

До основних елементів такої співпраці належать: визначення очікуваних результатів і критеріїв якості, спільне планування проєктів, узгодження технічних рішень, обмін експертизою, а також підготовка до реалізації комерційних і соціально значущих продуктів. Співпраця з бізнесом сприяє підвищенню практичної значущості досліджень і стимулює інноваційний розвиток.

Інтеграція наукової, освітньої та інноваційної діяльності через хаб-простір. Хаб-простір створює умови для інтеграції наукової, освітньої та інноваційної діяльності, формуючи багатовимірний комунікаційний канал між дослідниками, студентами, бізнесом і громадськістю. Теоретично така інтеграція сприяє підвищенню ефективності поширення результатів, стимулюванню креативності та розвитку міждисциплінарних підходів.

У цьому контексті хаб-простір виступає не лише як майданчик для презентації результатів, а й як платформа для залучення зацікавлених сторін до активної взаємодії, забезпечуючи взаємну вигоду, формування довіри та підсилення зацікавленості у реалізації спільних ініціатив.

Матриця дій для хаб-простору: популяризація та взаємодія зі стейкхолдерами

Напрямок дії	Цільова аудиторія	Основні інструменти/форми	Очікуваний результат	Рекомендації
Популяризація напрямку діяльності	Громадськість, студенти, наукова спільнота	Презентації, воркшопи, демонстрації прототипів, науково-популярні лекції, експозиції	Підвищення видимості напрямку, зацікавленість у проєкті, залучення нових учасників	Використовувати інтерактивні формати, цифрові платформи та соцмережі для максимального охоплення

Напрямок дії	Цільова аудиторія	Основні інструменти/форми	Очікуваний результат	Рекомендації
Співпраця зі споживачами послуг	Кінцеві користувачі продуктів/послуг	Фокус-групи, опитування, тестування продуктів, інтерактивні консультації	Адаптація результатів до потреб ринку, підвищення практичної цінності продуктів	Враховувати відгуки для удосконалення продуктів і послуг; підтримувати двосторонній канал комунікації
Співпраця із замовниками та бізнесом	Компанії, виробничі підприємства, інвестори	Спільні проєкти, технічні наради, B2B-презентації, договори про партнерство	Впровадження результатів досліджень у практику, комерціалізація інновацій	Узгоджувати очікувані результати та критерії успіху; визначати обсяги ресурсів і терміни
Інтеграція науки та освіти через хаб	Студенти, аспіранти, викладачі	Навчальні майстер-класи, науково-практичні семінари, спільні дослідницькі лабораторії	Підвищення компетентності учасників, розвиток міждисциплінарних проєктів	Формувати командну взаємодію, поєднувати освітній та практичний підхід
Підсилення взаємної зацікавленості	Всі стейкхолдери	Спільні зустрічі, проєктні пітчинги, обговорення дорожніх карт, меморандуми про співпрацю	Сталі партнерства, довгострокова взаємодія, підвищення рівня довіри	Визначати чіткі взаємні очікування та ролі; документувати домовленості
Оцінка ефективності та зворотний зв'язок	Внутрішні та зовнішні учасники	Аналітичні звіти, опитування, KPI, презентації результатів	Коригування стратегії, підвищення ефективності хабу	Регулярно збирати та аналізувати дані, оновлювати план дій відповідно до результатів

Взаємозв'язок популяризації та співпраці з різними зацікавленими сторонами. Теоретично важливо підкреслити, що популяризація напрямку діяльності через хаб-простір, співпраця зі споживачами послуг, замовниками, виробництвом та бізнесом утворюють єдину систему комунікації та інтеграції знань у практичну сферу. Взаємодія цих елементів забезпечує підвищення видимості результатів діяльності, стимулює їх практичне застосування, формує довіру та зацікавленість серед усіх учасників процесу.

Таким чином, *системне використання хаб-просторів у поєднанні з активною співпрацею з різними стейкхолдерами є ефективним інструментом підвищення значущості наукових і інноваційних результатів, розвитку партнерських мереж і інтеграції науки в соціально-економічний простір.*

Питання для самоперевірки та самоконтролю

1. У чому полягає сутність етапу узагальнення результатів наукового дослідження?
2. Які методи використовуються для теоретичного узагальнення результатів дослідження?
3. Як забезпечується логічний зв'язок між завданнями дослідження та сформульованими висновками?
4. Що таке апробація результатів дослідження та яке її значення?
5. Які основні форми апробації результатів наукових і грантових проєктів?
6. Яку роль відіграє наукова спільнота в процесі апробації результатів?
7. У чому полягає відмінність між апробацією та реалізацією результатів дослідження?
8. Які критерії свідчать про готовність результатів дослідження до практичної реалізації?
9. Яким чином реалізація результатів сприяє розвитку науки та практики?
10. Чому узагальнення, апробація та реалізація результатів розглядаються як єдиний процес?
11. Яке місце звітності в системі управління науковими та грантовими проєктами?
12. Які принципи лежать в основі складання науково-дослідної та грантової звітності?
13. Які основні структурні елементи типового грантового звіту?
14. У чому полягає методична специфіка написання наукового звіту?
15. Які вимоги висуваються до наукового стилю викладу у звітній документації?
16. Які функції виконує звітування в грантових проєктах?
17. Чим відрізняється проміжний звіт від підсумкового?
18. Яке значення має відповідність звіту календарному плану та бюджету проєкту?
19. Які принципи лежать в основі фінансової звітності в грантових проєктах?
20. Як забезпечується прозорість та обґрунтованість фінансової звітності?
21. Яке значення мають наукові публікації для представлення результатів проєкту?
22. Які основні види публікацій використовуються для поширення результатів дослідження?

23. Як забезпечується відповідність публікацій цілям і завданням грантового проєкту?
24. У чому полягає роль відкритого доступу в сучасній науковій комунікації?
25. Яке місце займає робота з громадськістю у популяризації наукових результатів?
26. Які основні форми взаємодії науковців із громадськістю?
27. Як адаптувати наукову інформацію для різних цільових аудиторій?
28. Які чинники формують професійний імідж науковця?
29. Що таке наукова доброчесність і які її ключові принципи?
30. Як порушення принципів доброчесності впливають на репутацію науковця та проєкту?
31. Що розуміють під стратегіями здійснення впливу в науковій діяльності?
32. Які рівні впливу можуть мати результати наукових проєктів?
33. Яку роль відіграють комунікаційні стратегії у поширенні результатів досліджень?
34. Хто належить до основних стейкхолдерів наукового проєкту?
35. Як підсилюється взаємна зацікавленість між партнерами проєкту?
36. У чому полягає сутність академічної мобільності?
37. Які основні форми академічної мобільності існують у сучасній науці?
38. Як академічна мобільність впливає на професійний розвиток науковця?
39. Що таке інтернаціоналізація наукових досліджень?
40. Які переваги інтернаціоналізації для наукових установ і дослідників?
41. Що таке хаб-простір і яку роль він відіграє в популяризації діяльності?
42. Які функції виконує хаб-простір у взаємодії науки, освіти та бізнесу?
43. Які форми популяризації результатів можливі через хаб-простір?
44. У чому полягає значення співпраці зі споживачами послуг?
45. Як зворотний зв'язок від споживачів впливає на вдосконалення результатів проєкту?
46. Які принципи лежать в основі співпраці із замовниками та бізнесом?
47. Як наукові результати можуть бути інтегровані у виробничі процеси?
48. Яку роль відіграє партнерство з бізнесом у комерціалізації результатів?
49. Як хаб-простір сприяє підсиленню взаємної зацікавленості між стейкхолдерами?
50. Чому системна співпраця науки, бізнесу та суспільства є головною умовою сталого розвитку проєктів?

Завдання до самостійної роботи

Завдання 1 (аналітико-теоретичне). Проаналізуйте поняття «узагальнення результатів дослідження» у контексті наукового та грантового проєкту. Визначте його роль у формуванні висновків і рекомендацій.

Завдання 2 (логіко-структурне). Побудуйте логічну схему етапів узагальнення, апробації та реалізації результатів дослідження. Обґрунтуйте їх послідовність.

Завдання 3 (порівняльно-аналітичне). Порівняйте внутрішню та зовнішню апробацію результатів дослідження. Визначте їхні переваги та обмеження.

Завдання 4 (аналітико-системне). Охарактеризуйте основні форми апробації результатів (конференції, семінари, публікації, експертні оцінки) та їх значення для наукової верифікації.

Завдання 5 (практико-орієнтоване). Запропонуйте приклади можливих шляхів реалізації результатів дослідження у науковій, освітній або практичній діяльності.

Завдання 6 (рефлексивне). Поясніть, чому відсутність апробації може знизити наукову цінність результатів дослідження.

Завдання 7 (аналітико-методичне). Визначте критерії готовності результатів дослідження до впровадження.

Завдання 8 (критично-аналітичне). Проаналізуйте можливі ризики на етапі реалізації результатів проєкту та способи їх мінімізації.

Завдання 9 (узагальнювальне). Обґрунтуйте значення узагальнення та реалізації результатів для досягнення сталого наукового ефекту.

Завдання 10 (інтегративне). Сформулюйте висновок щодо ролі цих етапів у завершальному циклі наукового або грантового проєкту.

Завдання 11 (аналітико-теоретичне). Розкрийте сутність звітності як інструменту контролю, оцінювання та комунікації у грантових проєктах.

Завдання 12 (структурно-логічне). Проаналізуйте типову структуру наукового або грантового звіту та поясніть призначення кожного розділу.

Завдання 13 (методичне). Визначте основні вимоги до стилю та мови викладу в науково-дослідній звітності.

Завдання 14 (порівняльне). Порівняйте проміжний і підсумковий звіти за змістом та функціональним призначенням.

Завдання 15 (аналітико-практичне). Поясніть, яким чином календарний план і показники виконання відображаються у звіті.

Завдання 16 (аналітичне). Проаналізуйте роль індикаторів результативності у підготовці звітної документації.

Завдання 17 (аналітико-економічне). Охарактеризуйте принципи фінансової звітності у грантових проєктах.

Завдання 18 (критично-аналітичне). Обґрунтуйте значення прозорості та можливості перевірки фінансових даних.

Завдання 19 (рефлексивне). Поясніть, як якість звітності впливає на професійну репутацію виконавців проєкту.

Завдання 20 (узагальнювальне). Зробіть висновок щодо ролі звітності у забезпеченні довіри грантодавців і партнерів.

Завдання 21 (аналітико-теоретичне). Розкрийте значення наукових публікацій як основної форми представлення результатів проєкту.

Завдання 22 (класифікаційне). Охарактеризуйте основні типи публікацій за результатами наукових і грантових проєктів.

Завдання 23 (аналітико-методичне). Поясніть вимоги до якості та достовірності наукових публікацій.

Завдання 24 (аналітичне). Проаналізуйте роль міжнародних наукометричних баз у поширенні результатів досліджень.

Завдання 25 (практико-орієнтоване). Запропонуйте приклади адаптації наукових результатів для широкої громадськості.

Завдання 26 (аналітико-комунікаційне). Охарактеризуйте основні канали взаємодії науковців із громадськістю.

Завдання 27 (рефлексивне). Поясніть, як системна робота з громадськістю впливає на суспільне сприйняття науки.

Завдання 28 (аналітико-етичне). Розкрийте поняття наукової доброчесності та її ключові принципи.

Завдання 29 (критично-аналітичне). Проаналізуйте наслідки порушення принципів доброчесності для науковця та установи.

Завдання 30 (узагальнювальне). Сформулюйте висновок щодо взаємозв'язку публікаційної активності, іміджу та академічної репутації.

Завдання 31 (аналітико-теоретичне). Розкрийте поняття «стратегії здійснення впливу» в контексті наукових проєктів.

Завдання 32 (аналітико-системне). Проаналізуйте рівні впливу наукових результатів (науковий, соціальний, економічний).

Завдання 33 (логіко-структурне). Побудуйте модель комунікаційної стратегії проєкту.

Завдання 34 (аналітичне). Визначте основні групи стейкхолдерів та їхні інтереси.

Завдання 35 (практико-орієнтоване). Запропонуйте інструменти підсилення взаємної зацікавленості між партнерами проєкту.

Завдання 36 (аналітико-теоретичне). Розкрийте сутність академічної мобільності як складової розвитку науки.

Завдання 37 (класифікаційне). Охарактеризуйте основні форми академічної мобільності.

Завдання 38 (аналітичне). Проаналізуйте вплив академічної мобільності на якість досліджень.

Завдання 39 (аналітико-стратегічне). Поясніть значення інтернаціоналізації для конкурентоспроможності науки.

Завдання 40 (узагальнювальне). Зробіть висновок щодо ролі міжнародної співпраці у сталому розвитку проєктів.

Завдання 41 (аналітико-теоретичне). Розкрийте поняття хаб-простору та його функції в інноваційній екосистемі.

Завдання 42 (аналітико-структурне). Проаналізуйте основні напрями діяльності хаб-простору.

Завдання 43 (практико-орієнтоване). Запропонуйте форми популяризації результатів проєкту через хаб-простір.

Завдання 44 (аналітичне). Охарактеризуйте роль споживачів послуг у вдосконаленні результатів досліджень.

Завдання 45 (аналітико-комунікаційне). Поясніть значення зворотного зв'язку у взаємодії з цільовими аудиторіями.

Завдання 46 (аналітико-економічне). Проаналізуйте принципи співпраці науки з бізнесом і виробництвом.

Завдання 47 (практичне). Запропонуйте приклади інтеграції наукових результатів у виробництво.

Завдання 48 (стратегічне). Охарактеризуйте роль партнерств у комерціалізації результатів проєкту.

Завдання 49 (аналітико-системне). Поясніть, як хаб-простір сприяє формуванню довгострокових партнерств.

Завдання 50 (узагальнювальне). Сформулюйте висновок щодо значення синергії науки, бізнесу та суспільства.

Приклади виконання завдань

Приклад виконання завдання 1.

Узагальнення результатів дослідження є завершальним аналітичним етапом наукового або грантового проєкту, що передбачає систематизацію, інтерпретацію та теоретичне осмислення отриманих емпіричних і теоретичних даних. У контексті наукового дослідження узагальнення спрямоване на виявлення закономірностей, підтвердження або спростування висунутих гіпотез, а також формування науково обґрунтованих висновків.

У грантовому проєкті узагальнення результатів має додатковий прикладний вимір, оскільки воно повинне чітко демонструвати відповідність отриманих результатів заявленим цілям, завданням і очікуваним результатам проєкту. Саме на цьому етапі відбувається узгодження між науковою новизною дослідження та його практичною значущістю для замовників, грантодавців і стейкхолдерів.

Роль узагальнення полягає також у забезпеченні логічної цілісності дослідження. Воно дозволяє перейти від окремих фактів і часткових результатів до комплексних висновків, які відображають внесок проєкту в розвиток відповідної галузі знань. На основі узагальнених результатів формуються рекомендації – як теоретичного, так і практичного характеру, що можуть бути використані в подальших дослідженнях, освітній діяльності або практиці.

Таким чином, узагальнення результатів дослідження виступає основною ланкою між процесом отримання наукових даних і їх подальшою апробацією, реалізацією та впровадженням.

Приклад виконання завдання 3.

Апробація результатів дослідження є важливим етапом наукового процесу, що забезпечує їх перевірку, верифікацію та наукове визнання. Залежно від кола залучених суб'єктів розрізняють внутрішню та зовнішню апробацію.

Внутрішня апробація здійснюється в межах установи або наукового колективу, який виконує дослідження. Вона може реалізовуватися у формі обговорень на засіданнях кафедр, наукових семінарах, внутрішніх рецензіях або експертних висновках колег. Перевагою внутрішньої апробації є можливість оперативного отримання фахових зауважень, корекції методики дослідження та уточнення проміжних результатів. Водночас її обмеженням є потенційна суб'єктивність оцінок і обмежене коло експертів.

Зовнішня апробація передбачає представлення результатів дослідження поза межами організації-виконавця, зокрема на наукових конференціях, у фахових виданнях, під час міжнародних наукових заходів або шляхом незалежного рецензування. Її основною перевагою є об'єктивніша оцінка результатів, ширше експертне середовище та можливість інтеграції дослідження у міжнародний науковий простір. Разом із тим зовнішня апробація потребує більше часу, ресурсів і часто супроводжується жорсткішими вимогами до якості результатів.

Порівняльний аналіз свідчить, що внутрішня та зовнішня апробація не є взаємовиключними, а взаємодоповнюють одна одну. Їх поєднання забезпечує комплексну перевірку результатів дослідження та підвищує рівень їх наукової достовірності.

Приклад виконання завдання 11.

Звітність у грантових проєктах є системним інструментом управління, що поєднує функції контролю, оцінювання та комунікації між виконавцями проєкту, донорами, партнерами та іншими стейкхолдерами. Її сутність полягає у формалізованому поданні інформації про перебіг реалізації проєкту, досягнуті результати, використання ресурсів і відповідність виконаних робіт заявленим цілям і завданням.

Як інструмент контролю, звітність забезпечує можливість відстеження дотримання календарного плану, виконання запланованих заходів і цільового використання фінансових ресурсів. Через звітні документи грантодавець або уповноважені органи здійснюють моніторинг проєкту та виявляють можливі відхилення від затвердженого плану.

Функція оцінювання реалізується шляхом аналізу кількісних і якісних показників результативності. Звітність дозволяє оцінити рівень досягнення очікуваних результатів, ефективність застосованих методів і ступінь впливу проєкту на відповідну галузь науки чи практики.

Водночас звітність виконує важливу комунікаційну функцію, оскільки слугує основним каналом інформування грантодавців і партнерів про стан реалізації проєкту. Чітко структурований і методично коректний звіт сприяє формуванню довіри, забезпечує прозорість діяльності та створює підґрунтя для подальшої співпраці.

Отже, звітність у грантових проєктах є не лише формальною вимогою, а й головним управлінським інструментом, що забезпечує ефективність і результативність проєктної діяльності.

Приклад виконання завдання 14.

Проміжний і підсумковий звіти є основними видами звітної документації у грантових проєктах, проте вони відрізняються за змістом, функціональним призначенням і рівнем узагальнення інформації.

Проміжний звіт складається на визначених етапах реалізації проєкту та має переважно моніторинговий характер. Його зміст зосереджений на описі виконаних заходів, досягнутих проміжних результатів, використанні ресурсів і дотриманні календарного плану. Основною функцією проміжного звіту є забезпечення оперативного контролю та своєчасного коригування проєктної діяльності у разі виявлення відхилень або проблем.

Підсумковий звіт, на відміну від проміжного, має узагальнювальний характер і подається після завершення проєкту. У ньому систематизовують всі результати дослідження, аналізується рівень досягнення поставлених цілей і завдань, оцінюється ефективність використання фінансових та людських ресурсів, а також формують підсумкові висновки й рекомендації. Підсумковий звіт виконує функцію остаточного оцінювання результативності проєкту та слугує підставою для прийняття рішень щодо подальшої співпраці або масштабування результатів.

Таким чином, проміжний звіт орієнтований на процес і поточний стан реалізації проєкту, тоді як підсумковий – на результати, їхню якість та вплив, що зумовлює їх різне, але взаємодоповнювальне функціональне призначення.

Приклад виконання завдання 21.

Наукові публікації є ключовою та загальноновизнаною формою представлення результатів наукових і грантових проєктів, оскільки саме через них результати досліджень інтегруються у вітчизняний і міжнародний науковий простір. Публікація виконує функцію офіційної фіксації отриманих результатів, забезпечуючи їх доступність для наукової спільноти та можливість подальшого використання, перевірки й розвитку.

У контексті грантового проєкту наукові публікації виступають також індикатором результативності та ефективності виконання проєктних завдань. Вони демонструють відповідність отриманих результатів заявленій тематиці, цілям і очікуваним результатам, а також підтверджують наукову новизну й практичну значущість дослідження. Для донорів і партнерів публікаційна активність є важливим доказом того, що інвестовані ресурси трансформувалися у конкретний науковий продукт.

Крім того, наукові публікації забезпечують апробацію результатів через механізми рецензування та наукової дискусії. Саме завдяки цьому відбувається верифікація достовірності даних, уточнення інтерпретацій і підвищення загальної якості дослідження. У ширшому сенсі публікації сприяють формуванню наукового іміджу автора, підвищенню його наукового авторитету.

Отже, наукові публікації є не лише формою звітування про результати проєкту, а й стратегічним інструментом наукової комунікації, визнання та сталого розвитку досліджень.

Приклад виконання завдання 24.

Міжнародні наукометричні бази даних відіграють провідну роль у сучасній системі поширення результатів наукових досліджень, забезпечуючи їх глобальну видимість, доступність та інтеграцію у світовий науковий простір. Такі бази, як Scopus, Web of Science та інші, акумулюють наукові публікації з різних галузей знань і створюють стандартизоване середовище для оцінювання наукової діяльності.

Основною функцією наукометричних баз є індексація та систематизація наукових публікацій, що дозволяє дослідникам з різних країн оперативно знаходити релевантні результати, відстежувати сучасні наукові тренди та формувати міждисциплінарні зв'язки. Завдяки цьому результати окремого проєкту виходять за межі локального академічного середовища та стають частиною міжнародного наукового дискурсу.

Крім того, наукометричні бази виконують аналітичну та оціночну функції, оскільки на їх основі формуються показники цитованості, індекси впливу журналів і персональні наукометричні індикатори науковців. У грантових проєктах ці показники часто використовуються як критерії оцінювання ефективності досліджень і наукового потенціалу виконавців.

Водночас роль наукометричних баз не обмежується кількісною оцінкою. Вони сприяють підвищенню стандартів наукової якості, оскільки журнали, індексовані у провідних базах, зазвичай дотримуються високих вимог до рецензування, академічної доброчесності та оформлення матеріалів.

Таким чином, міжнародні наукометричні бази є важливим інструментом поширення, визнання та оцінювання результатів досліджень, а також суттєвим чинником інтернаціоналізації наукової діяльності.

Приклад виконання завдання 31.

Стратегії здійснення впливу в контексті наукових проєктів розглядаються як цілеспрямована система дій і комунікацій, спрямованих на забезпечення

використання, поширення та практичної реалізації результатів дослідження серед визначених цільових аудиторій. На відміну від безпосереднього отримання наукових результатів, стратегія впливу орієнтована на довгострокові зміни, які ці результати можуть спричинити у науковій, соціальній, економічній або політичній сферах.

У наукових і грантових проєктах стратегія впливу формується на етапі планування та охоплює визначення очікуваних видів впливу, ідентифікацію стейкхолдерів, вибір інструментів комунікації та критерії оцінювання досягнутих змін. Така стратегія дозволяє забезпечити узгодження між науковими цілями проєкту та суспільними потребами, а також підвищити прикладну цінність дослідження.

Важливою особливістю стратегій здійснення впливу є їх міждисциплінарний і багаторівневий характер. Вони можуть включати науковий вплив (розвиток теорій і методів), освітній вплив (оновлення навчальних програм), соціальний вплив (формування громадської обізнаності) та економічний вплив (інновації, комерціалізація). Реалізація таких стратегій передбачає активну комунікацію з різними аудиторіями та адаптацію результатів дослідження до їхніх потреб.

Отже, стратегії здійснення впливу є важливою складовою сучасних наукових проєктів, що дозволяє трансформувати наукові результати у реальні зміни та забезпечити їхню сталість після завершення проєкту.

Приклад виконання завдання 36.

Академічна мобільність є одним із ключових механізмів розвитку сучасної науки та освіти, що передбачає тимчасове переміщення науковців, викладачів і здобувачів освіти між науковими та освітніми установами з метою навчання, викладання, проведення досліджень або обміну досвідом. У наукових проєктах академічна мобільність виступає важливим інструментом підвищення якості досліджень і розширення наукової співпраці.

Сутність академічної мобільності полягає у створенні умов для інтеграції дослідників у міжнародні наукові середовища, що сприяє обміну знаннями, методологіями та науковими практиками. Завдяки мобільності науковці отримують доступ до унікальної дослідницької інфраструктури, нових джерел даних і міждисциплінарних підходів, що позитивно впливає на інноваційний потенціал досліджень.

Крім того, академічна мобільність має системний ефект для розвитку науки, оскільки сприяє формуванню міжнародних наукових мереж, підвищенню

публікаційної активності та зростанню видимості досліджень у світовому науковому просторі. У межах грантових проєктів вона також виконує функцію підсилення комунікацій між партнерами та забезпечує сталість співпраці після завершення фінансування.

Таким чином, академічна мобільність є не лише формою професійного розвитку окремих науковців, а й стратегічним чинником інтернаціоналізації науки, підвищення якості досліджень і конкурентоспроможності наукових проєктів.

Приклад виконання завдання 41.

Хаб-простір у сучасній інноваційній екосистемі розглядається як відкрита організаційно-комунікаційна платформа, що об'єднує науку, освіту, бізнес, виробництво та громадськість з метою спільного створення, обміну та впровадження знань та інновацій. На відміну від традиційних інституційних структур, хаб-простір характеризується гнучкістю, міждисциплінарністю та орієнтацією на співпрацю різних груп стейкхолдерів.

У межах інноваційної екосистеми хаб виконує низку ключових функцій. По-перше, комунікаційну, забезпечуючи платформу для діалогу між науковцями, підприємцями, замовниками та кінцевими споживачами результатів досліджень. По-друге, інтеграційну, оскільки сприяє поєднанню наукових ідей із практичними потребами ринку та суспільства. По-третє, інноваційно-розвиваючу, створюючи умови для розвитку інноваційних проєктів, стартапів і пілотних рішень.

Крім того, хаб-простір виконує популяризаційну функцію, адже дозволяє представляти результати наукових і грантових проєктів у доступній та інтерактивній формі. Завдяки цьому зростає видимість науки, посилюється довіра до наукових інституцій і формується позитивне ставлення суспільства до інновацій.

Отже, хаб-простір є важливим елементом інноваційної екосистеми, який забезпечує перехід від створення знань до їх практичного використання та сталого розвитку партнерств.

Приклад виконання завдання 46.

Співпраця науки з бізнесом і виробництвом ґрунтується на системі принципів, що забезпечують взаємовигідну інтеграцію наукових результатів у практичну діяльність та економічні процеси. Одним із базових принципів є принцип взаємного зацікавлення, який передбачає узгодження наукових цілей із потребами ринку та очікуваннями замовників. Для бізнесу таке партнерство є джерелом інновацій, а для науки – можливістю практичної реалізації результатів досліджень.

Важливим є також принцип прикладної спрямованості, згідно з яким наукові розробки мають адаптуватися до реальних умов виробництва, технологічних обмежень і економічної доцільності. Це вимагає від науковців урахування виробничих стандартів, регуляційних вимог і ринкових ризиків.

Не менш значущим є принцип прозорості та відповідальності, що охоплює чітке визначення ролей сторін, умов використання результатів інтелектуальної діяльності, фінансових зобов'язань і очікуваних результатів. Дотримання цього принципу сприяє зниженню конфліктів і формуванню довіри між партнерами.

Крім того, співпраця науки з бізнесом базується на принципі довгострокового партнерства, орієнтованого не лише на разове впровадження результатів, а й на спільний розвиток інноваційних напрямів, масштабування рішень і створення сталих інноваційних ланцюгів.

Таким чином, дотримання зазначених принципів дозволяє перетворити наукові результати на економічно значущі продукти та послуги, забезпечуючи синергію науки, бізнесу й виробництва.

Тема 5: «Система інтелектуальної власності. Захист прав інтелектуальної власності»

Теоретичні основи теми

Інтелектуальна власність – це сукупність правових норм і механізмів, що регулюють відносини щодо володіння, використання та захисту результатів інтелектуальної, творчої діяльності людини. До об'єктів інтелектуальної власності належать, зокрема, твори науки, літератури й мистецтва, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, комерційні найменування та об'єкти суміжних прав.

Інтелектуальна власність посідає ключове місце в сучасній економіці знань, оскільки сприяє інноваційному розвитку, підвищенню конкурентоспроможності підприємств і держави, а також комерціалізації наукових досліджень і технологічних рішень. Захист прав інтелектуальної власності стимулює інвестиції в науку, освіту та високотехнологічні галузі, формує сприятливе середовище для розвитку підприємництва й стартапів.

Соціальна роль інтелектуальної власності проявляється у заохоченні творчої діяльності, збереженні культурної спадщини, забезпеченні справедливої

винагороди авторам і винахідникам, а також у підвищенні рівня правової культури суспільства. Ефективна система інтелектуальної власності є важливою передумовою сталого економічного зростання та соціального прогресу.

Об'єкти і суб'єкти права інтелектуальної власності. Право інтелектуальної власності є складовою частиною цивільного права та охоплює систему правових норм, що регулюють суспільні відносини, пов'язані зі створенням, використанням, розпорядженням і охороною результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Основними елементами цих правовідносин виступають об'єкти та суб'єкти права інтелектуальної власності.

Об'єктами права інтелектуальної власності визнаються результати інтелектуальної, творчої діяльності людини, а також засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг, яким надається правова охорона відповідно до законодавства. Вони поділяються на кілька основних груп.

До **об'єктів авторського права і суміжних прав** належать твори науки, літератури й мистецтва незалежно від форми, жанру та способу їх вираження, зокрема монографії, статті, лекції, комп'ютерні програми, бази даних, аудіовізуальні твори. Суміжні права охоплюють результати діяльності виконавців, виробників фонограм і відеограм, а також організацій мовлення.

Об'єкти промислової власності включають результати науково-технічної та виробничої діяльності, такі як **винаходи, корисні моделі, промислові зразки**, а також засоби індивідуалізації – **торговельні марки, комерційні (фірмові) найменування та географічні назви**. Ці об'єкти відіграють важливу роль у господарській діяльності, оскільки забезпечують конкурентні переваги та комерціалізацію інновацій.

Окрему групу становлять **інші (спеціальні) об'єкти права інтелектуальної власності**, до яких належать **сорти рослин, породи тварин, топографії інтегральних мікросхем**, а також **комерційні таємниці (ноу-хау)**. Вони мають специфічний правовий режим охорони, зумовлений особливостями їх створення та використання.

Суб'єктами права інтелектуальної власності є фізичні та юридичні особи, які наділені відповідними правами щодо об'єктів інтелектуальної власності. Основними суб'єктами є творці об'єктів – автори, винахідники, виконавці, селекціонери, тобто особи, інтелектуальною та творчою працею яких створено відповідний результат.

Первинні суб'єкти права інтелектуальної власності набувають особисті немайнові права, зокрема право авторства, право на ім'я, право на

недоторканність твору, а також майнові права, що передбачають можливість використання об'єкта та отримання матеріальної винагороди.

До вторинних суб'єктів належать особи, які набули права інтелектуальної власності не внаслідок творчої діяльності, а на підставі договору або закону. Це можуть бути роботодавці, правонаступники, спадкоємці, інвестори, а також юридичні особи, яким передано майнові права за ліцензійними чи іншими цивільно-правовими договорами.

Чітке визначення об'єктів і суб'єктів права інтелектуальної власності має принципове значення для ефективного правового регулювання інтелектуальної діяльності, забезпечення балансу інтересів творців і правовласників, а також для розвитку інноваційної економіки та суспільства знань.

Система інтелектуальної власності в Україні та за кордоном.

Система інтелектуальної власності є сукупністю правових, інституційних та організаційних механізмів, спрямованих на створення, охорону, використання й захист результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Вона відіграє важливу роль у розвитку інноваційної економіки, науково-технічного прогресу та культурного потенціалу суспільства.

Система інтелектуальної власності в Україні ґрунтується на нормах Конституції України, Цивільного кодексу України та спеціальних законів у сфері авторського права, патентного права і суміжних прав. Вона забезпечує правову охорону об'єктів інтелектуальної власності, визначає порядок набуття, здійснення та захисту відповідних прав.

Інституційну основу системи інтелектуальної власності в Україні становлять органи державної влади та спеціалізовані установи, які реалізують державну політику у цій сфері. До них належать центральні органи виконавчої влади, а також уповноважені організації, що здійснюють реєстрацію прав, ведення державних реєстрів, експертизу заявок і надання охоронних документів.

Важливим елементом національної системи є механізми захисту прав інтелектуальної власності, які реалізуються в адміністративному, цивільному та судовому порядку. Захист прав спрямований на запобігання порушенням, відновлення порушених прав і забезпечення справедливої відповідальності за незаконне використання об'єктів інтелектуальної власності.

У сучасних умовах система інтелектуальної власності України активно адаптується до європейських стандартів, що зумовлено інтеграційними процесами, розвитком інноваційної діяльності та необхідністю гармонізації національного законодавства з міжнародними нормами.

Система інтелектуальної власності за кордоном характеризується високим рівнем інституційної розвиненості, уніфікацією правових норм і тісною міжнародною співпрацею. У більшості розвинених країн правова охорона інтелектуальної власності ґрунтується на національному законодавстві, яке відповідає міжнародним договорам і регіональним правовим актам.

Важливу роль у формуванні та функціонуванні міжнародної системи інтелектуальної власності відіграють міжнародні організації, які забезпечують координацію держав у цій сфері, розробляють єдині підходи до охорони прав і сприяють транснаціональному захисту об'єктів інтелектуальної власності. Особливе значення має діяльність міжнародних та регіональних інституцій, що забезпечують подання міжнародних заявок, реєстрацію прав та інформаційний обмін.

У країнах Європейського Союзу система інтелектуальної власності характеризується поєднанням національних і наднаціональних механізмів правової охорони. Це забезпечує спрощення процедур реєстрації, підвищення рівня правового захисту та ефективне функціонування внутрішнього ринку інновацій і технологій.

Порівняльний аналіз систем інтелектуальної власності в Україні та за кордоном свідчить про спільність базових принципів правової охорони, водночас виявляючи відмінності в рівні інституційного розвитку, ефективності правозастосування та комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності. Впровадження міжнародного досвіду та адаптація кращих практик є важливими чинниками вдосконалення національної системи інтелектуальної власності України.

Міжнародні та регіональні організації у сфері інтелектуальної власності.

Важливу роль у формуванні та розвитку світової системи інтелектуальної власності відіграють міжнародні та регіональні організації, діяльність яких спрямована на уніфікацію правових норм, координацію співпраці між державами та забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності на міжнародному рівні.

Провідною міжнародною інституцією у цій сфері є Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) – спеціалізована установа системи ООН. ВОІВ адмініструє основні міжнародні договори у сфері інтелектуальної власності, сприяє гармонізації законодавства різних країн, надає технічну та експертну допомогу державам, а також забезпечує функціонування міжнародних систем реєстрації об'єктів інтелектуальної власності.

Значний вплив на міжнародну систему охорони інтелектуальної власності має Світова організація торгівлі (СОТ), у межах якої діє Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS). Ця угода встановлює мінімальні стандарти охорони та захисту прав інтелектуальної власності, обов'язкові для держав – членів СОТ, і безпосередньо пов'язує інтелектуальну власність із міжнародною торгівлею.

На регіональному рівні важливу роль відіграють інституції Європейського Союзу, зокрема Відомство інтелектуальної власності Європейського Союзу (EUIPO), яке забезпечує реєстрацію торговельних марок і промислових зразків, що діють на території всіх держав, що є членами ЄС. Також суттєве значення має Європейське патентне відомство (EPO), яке здійснює експертизу та видачу європейських патентів у межах Європейської патентної конвенції.

У сфері авторського права та суміжних прав активно функціонують міжнародні професійні організації та об'єднання, які сприяють колективному управлінню майновими правами авторів, обміну інформацією та захисту інтересів правовласників у транскордонному вимірі.

Таким чином, діяльність міжнародних і регіональних організацій у сфері інтелектуальної власності забезпечує узгодження національних правових систем, спрощує процедури міжнародної охорони прав, сприяє розвитку інновацій, науки, культури та міжнародного співробітництва. Для України участь у роботі таких організацій є важливим чинником інтеграції у світовий та європейський правовий простір.

Питання для самоперевірки та самоконтролю

1. Що розуміють під поняттям інтелектуальної власності в сучасному праві?
2. Які основні ознаки відрізняють інтелектуальну власність від матеріальної власності?
3. Які результати діяльності людини можуть визнаватися об'єктами інтелектуальної власності?
4. Яке місце інтелектуальна власність посідає в економіці знань?
5. Яким чином інтелектуальна власність впливає на інноваційний розвиток держави?
6. У чому полягає економічна роль інтелектуальної власності?
7. Як інтелектуальна власність сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств?
8. У чому проявляється соціальна роль інтелектуальної власності?

9. Яке значення має правова охорона інтелектуальної власності для розвитку науки й культури?
10. Чому ефективна система інтелектуальної власності є важливою умовою сталого розвитку суспільства?
11. Чому ефективна система інтелектуальної власності є важливою умовою сталого розвитку суспільства? Хто є суб'єктами права інтелектуальної власності?
12. Які особи належать до первинних суб'єктів права інтелектуальної власності?
13. Хто може бути вторинним суб'єктом права інтелектуальної власності?
14. Які права набуває автор або винахідник як первинний суб'єкт?
15. У чому полягає відмінність між особистими немайновими та майновими правами інтелектуальної власності?
16. Що належить до об'єктів авторського права?
17. Які результати діяльності охоплюються суміжними правами?
18. Які об'єкти відносять до промислової власності?
19. У чому особливості правової охорони торговельних марок і географічних назв?
20. Які об'єкти інтелектуальної власності мають спеціальний правовий режим охорони?
21. Що включає в себе система інтелектуальної власності держави?
22. На яких нормативно-правових актах ґрунтується система інтелектуальної власності в Україні?
23. Які органи та установи забезпечують реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності в Україні?
24. Які основні способи захисту прав інтелектуальної власності передбачені законодавством України?
25. У чому полягають основні напрями адаптації системи інтелектуальної власності України до європейських стандартів?
26. Яку роль відіграють міжнародні договори у сфері інтелектуальної власності?
27. Яке значення має діяльність Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ)?
28. Як Угода TRIPS впливає на національні системи охорони інтелектуальної власності?
29. Які особливості має система інтелектуальної власності в країнах Європейського Союзу?
30. Чому міжнародне співробітництво є важливим чинником ефективного захисту прав інтелектуальної власності?

Завдання до самостійної роботи

Завдання 1 (*аналітико-теоретичне*). Проаналізуйте поняття інтелектуальної власності як правової категорії, економічного ресурсу та соціального феномену. Визначте спільні та відмінні риси цих підходів і сформулюйте узагальнений висновок.

Завдання 2 (*логіко-структурне*). Встановіть взаємозв'язок між інтелектуальною власністю та економікою знань. Обґрунтуйте роль інтелектуального капіталу в сучасному суспільстві.

Завдання 3 (*аналітико-системне*). Охарактеризуйте основні функції інтелектуальної власності в економічному розвитку держави. Проаналізуйте їх вплив на інноваційні процеси.

Завдання 4 (*критично-аналітичне*). Проаналізуйте значення правової охорони інтелектуальної власності для стимулювання наукової та творчої діяльності. Наведіть аргументи «за» і «проти».

Завдання 5 (*порівняльно-аналітичне*). Порівняйте роль інтелектуальної власності в індустріальній та постіндустріальній економіці. Зробіть висновок щодо трансформації її значення.

Завдання 6 (*проблемно-аналітичне*). Визначте основні соціальні наслідки порушення прав інтелектуальної власності. Обґрунтуйте необхідність правової культури у цій сфері.

Завдання 7 (*аналітико-концептуальне*). Розкрийте поняття інноваційної економіки та проаналізуйте місце інтелектуальної власності в її формуванні.

Завдання 8 (*узагальнювально-аналітичне*). Сформулюйте власне бачення ролі інтелектуальної власності у сталому розвитку суспільства.

Завдання 9 (*аналітико-дискусійне*). Обґрунтуйте, чи можна вважати інтелектуальну власність стратегічним ресурсом держави.

Завдання 10 (*інтегративно-аналітичне*). Проаналізуйте взаємозв'язок між інтелектуальною власністю, освітою, наукою та бізнесом.

Завдання 11 (*аналітико-теоретичне*). Проаналізуйте поняття об'єкта права інтелектуальної власності. Визначте критерії надання правової охорони.

Завдання 12 (*класифікаційно-аналітичне*). Систематизуйте об'єкти інтелектуальної власності за основними групами та охарактеризуйте кожну з них.

Завдання 13 (*логіко-структурне*). Побудуйте логічну схему співвідношення авторського права, суміжних прав і промислової власності.

Завдання 14 (аналітико-порівняльне). Порівняйте правовий режим охорони об'єктів авторського права та об'єктів промислової власності.

Завдання 15 (критично-аналітичне). Проаналізуйте особливості правової охорони нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності.

Завдання 16 (аналітико-правове). Охарактеризуйте статус автора як первинного суб'єкта права інтелектуальної власності.

Завдання 17 (порівняльно-аналітичне). Порівняйте правовий статус первинних і вторинних суб'єктів права інтелектуальної власності.

Завдання 18 (аналітико-системне). Проаналізуйте зміст особистих немайнових і майнових прав інтелектуальної власності та їх взаємозв'язок.

Завдання 19 (проблемно-аналітичне). Розгляньте роль роботодавця як суб'єкта права інтелектуальної власності у створенні службових об'єктів.

Завдання 20 (узагальнювально-аналітичне). Сформулюйте висновки щодо значення чіткого визначення об'єктів і суб'єктів права інтелектуальної власності.

Завдання 21 (аналітико-теоретичне). Розкрийте поняття системи інтелектуальної власності та визначте її основні складові.

Завдання 22 (нормативно-аналітичне). Проаналізуйте роль Цивільного кодексу України у формуванні національної системи інтелектуальної власності.

Завдання 23 (інституційно-аналітичне). Охарактеризуйте основні державні органи та установи, що забезпечують функціонування системи інтелектуальної власності в Україні.

Завдання 24 (порівняльно-аналітичне). Порівняйте систему інтелектуальної власності України з системою однієї з країн Європейського Союзу.

Завдання 25 (порівняльно-аналітичне). Проаналізуйте основні способи захисту прав інтелектуальної власності в Україні.

Завдання 26 (аналітико-міжнародне). Охарактеризуйте роль міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності.

Завдання 27 (інституційно-аналітичне). Проаналізуйте діяльність Всесвітньої організації інтелектуальної власності та її вплив на національні системи.

Завдання 28 (критично-аналітичне). Оцініть значення Угоди TRIPS для гармонізації міжнародних стандартів охорони інтелектуальної власності.

Завдання 29 (аналітико-інтеграційне). Проаналізуйте процес адаптації системи інтелектуальної власності України до європейських стандартів.

Завдання 30 (узагальнювально-аналітичне). Сформулюйте власні висновки щодо перспектив розвитку системи інтелектуальної власності в Україні в умовах глобалізації.

Приклади виконання завдань

Приклад виконання завдання 1.

Інтелектуальну власність доцільно розглядати з позицій міждисциплінарного підходу, оскільки вона поєднує правові, економічні та соціальні аспекти.

Як правова категорія, інтелектуальна власність є сукупністю норм, що регулюють відносини щодо створення, використання та захисту результатів інтелектуальної діяльності. Вона забезпечує авторам і правовласникам виключні права, які мають чітко визначений обсяг і строк дії.

Як економічний ресурс, інтелектуальна власність виступає складовою інтелектуального капіталу та джерелом доданої вартості. Патенти, торговельні марки, авторські права можуть бути об'єктами комерціалізації, інвестицій і трансферу технологій.

Як соціальний феномен, інтелектуальна власність сприяє розвитку науки, культури та освіти, стимулює творчу активність і формує правову культуру суспільства.

Висновок: Інтелектуальна власність має комплексний характер і відіграє ключову роль у формуванні інноваційної моделі розвитку суспільства.

Приклад виконання завдання 6.

Порушення прав інтелектуальної власності має низку негативних соціальних наслідків. Насамперед воно знижує мотивацію авторів і винахідників до творчої діяльності, оскільки позбавляє їх справедливої винагороди.

Крім того, піратство та контрафакція сприяють формуванню тіньової економіки, зменшенню податкових надходжень і поширенню недобросовісної конкуренції. У соціальному вимірі це негативно впливає на рівень правової культури та довіру до державних інституцій.

Висновок: Дотримання прав інтелектуальної власності є важливою умовою соціальної стабільності та розвитку творчого потенціалу суспільства.

Приклад виконання завдання 14.

Об'єкти авторського права охороняються з моменту їх створення і не потребують обов'язкової державної реєстрації. Основною умовою охорони є оригінальність твору. Авторське право поєднує особисті немайнові та майнові права, причому перші є невідчужуваними.

На відміну від цього, об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки) підлягають правовій охороні лише після державної реєстрації та отримання охоронного документа. Для них ключовими є критерії новизни, винахідницького рівня та промислової придатності.

Висновок: Відмінності в режимах охорони зумовлені специфікою творчої та технічної діяльності.

Приклад виконання завдання 17.

Первинними суб'єктами права інтелектуальної власності є фізичні особи, творчою працею яких створено відповідний об'єкт. Вони набувають як особисті немайнові, так і майнові права.

Вторинні суб'єкти набувають права не шляхом творчості, а на підставі договору або закону (спадкування, службові твори, ліцензійні угоди). Їхні права, як правило, обмежуються майновою складовою.

Висновок: Первинні суб'єкти мають пріоритетний правовий статус, тоді як вторинні реалізують переважно економічну функцію інтелектуальної власності.

Приклад виконання завдання 23.

Система інтелектуальної власності в Україні включає органи державної влади, що формують і реалізують політику у цій сфері, а також спеціалізовані установи. Вони забезпечують реєстрацію прав, експертизу заявок, ведення реєстрів і захист правовласників.

Важливу роль відіграють судові органи, які здійснюють правозастосування та відновлення порушених прав. Така інституційна структура забезпечує комплексний характер охорони інтелектуальної власності.

Висновок: Ефективність системи залежить від узгодженої взаємодії всіх її елементів.

Приклад виконання завдання 29.

Адаптація системи інтелектуальної власності України до європейських стандартів передбачає гармонізацію законодавства, удосконалення інституційної структури та впровадження сучасних механізмів захисту прав.

Європейський досвід сприяє підвищенню прозорості процедур, розвитку електронних сервісів і посиленню відповідальності за порушення прав. Це створює сприятливі умови для інноваційної діяльності та міжнародного співробітництва.

Висновок: Євроінтеграційний вектор розвитку є стратегічно важливим для модернізації національної системи інтелектуальної власності.

**Тема 6: «Авторське право і суміжні права.
Право на одержання патенту, право авторства. Види ліцензій»**

Теоретичні основи теми

Авторське право – це сукупність правових норм, що охороняють результати творчої діяльності людини, виражені у творах науки, літератури, мистецтва та комп’ютерних програмах. Власник авторського права (автор або правонаступник) наділяється особистими немайновими та майновими правами.

Особисті немайнові права включають:

- право авторства (право вказувати своє ім’я на творі),
- право на недоторканність твору (заборона внесення змін без згоди автора),
- право на оприлюднення твору.

Майнові права дозволяють:

- використовувати твір для комерційних цілей,
- надавати ліцензії третім особам,
- отримувати винагороду за використання твору.

Обов’язки власників авторського права:

- дотримуватися прав третіх осіб,
- забезпечувати чесне та етичне використання творів,
- своєчасно оформлювати угоди про передачу або використання прав,
- вести документацію щодо ліцензій та договорів.

Ефективне дотримання прав та обов’язків власників авторського права сприяє розвитку творчої діяльності, науки, культури та інноваційної економіки.

Система захисту авторських і суміжних прав – це сукупність правових, організаційних та процедурних механізмів, що забезпечують реалізацію та захист прав авторів і виконавців від незаконного використання їхніх творів. Вона спрямована на підтримку творчої активності, стимулювання економічної діяльності у сфері інтелектуальної власності та гарантування справедливої винагороди.

Основні елементи системи захисту. Правові механізми – закони, кодекси, міжнародні договори, які регулюють охорону авторських і суміжних прав.

Інституційні механізми – органи влади, суди, колективні організації, які забезпечують реєстрацію прав, експертизу та захист.

Процедурні механізми – досудове врегулювання спорів, судові процеси, адміністративні та цивільні процедури.

Призначення системи захисту:

- забезпечення прав авторів, виконавців, продюсерів і організацій;
- запобігання порушенням і незаконному використанню творів;
- стимулювання розвитку науки, культури та інновацій.

Основні завдання:

- створення правового середовища для реалізації прав;
- контроль за дотриманням законів та міжнародних стандартів;
- захист економічних і моральних інтересів правовласників;
- інтеграція національної системи у міжнародний правовий простір.

Оформлення прав на винаходи, корисні моделі та промислові зразки є головним етапом захисту промислової власності. **Патентування** забезпечує автору або правовласнику ексклюзивне право на використання об'єкта протягом встановленого строку, запобігаючи незаконному використанню і сприяючи комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності.

Винаходи – це технічні рішення, які є новими, містять винахідницький рівень і придатні для промислового використання. **Корисні моделі** – це технічні рішення менш складні, ніж винаходи, але також нові та придатні для використання. **Промислові зразки** – це зовнішній вигляд виробу, який надає йому естетичної або функціональної привабливості.

Набуття прав здійснюється шляхом:

- подачі заявки до патентного відомства;
- проходження експертизи на новизну, винахідницький рівень та промислову придатність (для винаходів і корисних моделей);
- Отримання патенту чи охоронного документа.

Секрети виробництва (ноу-хау) – це конфіденційна інформація, яка має комерційну цінність і не підлягає розголошенню. **Захист ноу-хау здійснюється договором про конфіденційність**, а не державним патентуванням.

Ефективне оформлення прав і захист ноу-хау стимулює інновації та забезпечує конкурентні переваги підприємства.

Комерціалізація інтелектуальної власності – це процес перетворення прав на об'єкти інтелектуальної власності у економічну вигоду через продаж, ліцензування, франчайзинг або передачу прав на використання. Вона дозволяє авторам і компаніям реалізувати комерційний потенціал своїх розробок,

забезпечує фінансування нових проєктів та сприяє розвитку інноваційної економіки.

Основні форми комерціалізації.

Продаж патенту або авторських прав – передача всіх майнових прав іншій особі.

Ліцензування – надання права на використання об'єкта інтелектуальної власності на певних умовах (термін, територія, обсяг).

Франчайзинг – комплексне передання прав на бренд, технології і бізнес-модель.

Продаж ліцензій на іноземному ринку – інтеграція у міжнародний обіг технологій і творів.

Підготовка пропозицій про продаж ліцензій включає:

- опис об'єкта інтелектуальної власності;
- визначення умов ліцензії (термін, територія, винагорода);
- оцінку ринкової вартості об'єкта;
- підготовку юридичних документів.

Ліцензійний паспорт – це документ, який містить повну інформацію про об'єкт ліцензії, умови використання, правовласника і термін дії ліцензії.

Комерціалізація та ефективне ліцензування сприяють не лише фінансовому успіху власника, а й розвитку науково-технічного прогресу та міжнародної співпраці.

Питання для самоперевірки та самоконтролю

1. Що таке авторське право?
2. Які об'єкти охороняються авторським правом?
3. Які права належать до особистих немайнових прав власника авторського права?
4. Які права належать до майнових прав власника авторського права?
5. У чому полягає право авторства?
6. Що таке право на недоторканність твору?
7. Які обов'язки покладаються на власника авторського права?
8. Як оформлюється передача майнових прав третім особам?
9. Чому дотримання авторського права є важливим для розвитку науки і культури?
10. У чому відмінність між особистими немайновими і майновими правами?

11. Що таке система захисту авторських і суміжних прав?
12. Які елементи включає система захисту?
13. Яке призначення системи захисту авторських прав?
14. Які основні завдання системи захисту?
15. Які правові механізми застосовуються для охорони авторських і суміжних прав?
16. Яку роль відіграють суди та органи державної влади у системі захисту?
17. Що таке процедурні механізми захисту прав?
18. Як система захисту стимулює розвиток культури та науки?
19. Які міжнародні договори регулюють охорону авторських прав?
20. Чому колективні організації важливі для захисту суміжних прав?
21. Що таке винахід, корисна модель і промисловий зразок?
22. Які умови необхідні для патентування винаходу?
23. В чому відмінність між патентуванням винаходу і корисної моделі?
24. Що таке ноу-хау і як здійснюється його захист?
25. Які етапи оформлення прав на об'єкти промислової власності?
26. Які права надає патент власнику об'єкта?
27. Як забезпечується конфіденційність інформації, що становить комерційну таємницю?
28. Яку роль відіграє експертиза у процесі патентування?
29. Які строки дії патентів на винаходи та корисні моделі?
30. Чому патентування та захист ноу-хау важливі для інноваційного розвитку підприємства?
31. Що таке комерціалізація інтелектуальної власності?
32. Які основні форми комерціалізації існують?
33. У чому різниця між продажем патенту та ліцензуванням?
34. Що таке ліцензійний паспорт і яку інформацію він містить?
35. Які основні умови підготовки пропозиції про продаж ліцензії?
36. Які переваги міжнародного ліцензування?
37. Як комерціалізація стимулює інноваційну діяльність?
38. Які юридичні ризики можуть виникнути при продажу ліцензій?
39. Що таке франчайзинг і як він пов'язаний із комерціалізацією?
40. Чому важливо оцінювати ринкову вартість об'єкта інтелектуальної власності перед ліцензуванням?

Завдання до самостійної роботи

Завдання 1 (аналітико-теоретичне). Проаналізуйте права власника авторського права як правову категорію. Визначте, які права є особистими немайновими, а які – майновими. Наведіть приклади з реальної практики.

Завдання 2 (логіко-структурне). Побудуйте схему взаємозв'язку особистих немайнових і майнових прав автора. Обґрунтуйте, чому обидві категорії прав важливі для захисту творчої діяльності.

Завдання 3 (критично-аналітичне). Проаналізуйте обов'язки власника авторського права та їх роль у захисті прав третіх осіб.

Завдання 4 (аналітико-системне). Охарактеризуйте вплив дотримання авторського права на розвиток інноваційної економіки.

Завдання 5 (порівняльне). Порівняйте права автора на літературний твір і комп'ютерну програму.

Завдання 6 (аналітичне). Визначте юридичну відповідальність за порушення авторського права.

Завдання 7 (практичне). Складіть зразок договору про надання ліцензії на використання твору (короткий варіант).

Завдання 8 (узагальнювально-аналітичне). Сформулюйте власні висновки щодо балансу прав і обов'язків власника авторського права.

Завдання 9 (аналітико-дискусійне). Обґрунтуйте необхідність введення нових правових механізмів у сфері авторського права в умовах цифрових технологій.

Завдання 10 (практико-аналітичне). Проаналізуйте випадок використання чужого твору без дозволу автора і запропонуйте способи законного врегулювання ситуації.

Завдання 11 (аналітико-теоретичне). Проаналізуйте роль системи захисту авторських і суміжних прав у розвитку інновацій та культури. Наведіть приклади ефективного захисту прав у різних сферах.

Завдання 12 (логіко-структурне). Побудуйте схему елементів системи захисту авторських і суміжних прав. Обґрунтуйте, як правові, інституційні та процедурні механізми взаємодіють між собою.

Завдання 13 (критично-аналітичне). Проаналізуйте можливості колективного управління авторськими правами та суміжними правами.

Завдання 14 (аналітико-системне). Охарактеризуйте діяльність державних органів та судів у забезпеченні захисту прав.

Завдання 15 (практико-аналітичне). Розгляньте конкретний випадок порушення суміжних прав і запропонуйте шляхи законного врегулювання ситуації.

Завдання 16 (порівняльно-аналітичне). Проаналізуйте різницю між досудовим врегулюванням спорів і судовим захистом прав.

Завдання 17 (узагальнювально-аналітичне). Сформулюйте висновки щодо ефективності національної системи захисту авторських і суміжних прав.

Завдання 18 (порівняльно-аналітичне). Порівняйте національні та міжнародні механізми захисту авторських прав.

Завдання 19 (аналітико-дискусійне). Обґрунтуйте необхідність вдосконалення системи захисту в умовах цифрових технологій.

Завдання 20 (практико-аналітичне). Складіть рекомендації щодо захисту прав виконавця на музичний твір у цифровому середовищі.

Завдання 21 (аналітико-теоретичне). Проаналізуйте умови патентування винаходів та корисних моделей. Наведіть приклади об'єктів, які можна і які не можна патентувати.

Завдання 22 (логіко-структурне). Побудуйте схему процесу набуття прав на об'єкти промислової власності: подача заявки → експертиза → отримання патенту.

Завдання 23 (критично-аналітичне). Проаналізуйте відмінності між патентним захистом і захистом ноу-хау.

Завдання 24 (аналітико-системне). Охарактеризуйте роль патентного відомства у забезпеченні захисту промислової власності.

Завдання 25 (практико-аналітичне). Розгляньте конкретний випадок порушення прав на винахід і запропонуйте шляхи захисту.

Завдання 26 (аналітико-правове). Проаналізуйте юридичні наслідки недотримання конфіденційності при передачі ноу-хау третім особам.

Завдання 27 (узагальнювально-аналітичне). Сформулюйте власні висновки щодо ролі патентування у розвитку високотехнологічних підприємств.

Завдання 28 (порівняльно-аналітичне). Порівняйте строки дії патентів на винаходи та корисні моделі в Україні та за кордоном.

Завдання 29 (аналітико-дискусійне). Обґрунтуйте необхідність захисту ноу-хау на рівні корпоративної політики.

Завдання 30 (практико-аналітичне). Складіть короткий план дій для підприємства щодо оформлення прав на промисловий зразок.

Завдання 31 (аналітико-теоретичне). Проаналізуйте процес комерціалізації інтелектуальної власності. Наведіть приклади успішного ліцензування на національному та міжнародному ринку.

Завдання 32 (логіко-структурне). Побудуйте схему підготовки пропозиції про продаж ліцензії: опис об'єкта → умови ліцензії → оцінка вартості → юридичне оформлення.

Завдання 33 (критично-аналітичне). Проаналізуйте різницю між ліцензуванням і продажем патенту: переваги та ризики кожного способу.

Завдання 34 (аналітико-системне). Охарактеризуйте роль ліцензійного паспорта в процесі комерціалізації інтелектуальної власності.

Завдання 35 (практико-аналітичне). Складіть приклад короткої пропозиції про продаж ліцензії на винахід.

Завдання 36 (порівняльно-аналітичне). Проаналізуйте юридичні аспекти покупки іноземних ліцензій.

Завдання 37 (узагальнювально-аналітичне). Сформулюйте висновки щодо впливу комерціалізації інтелектуальної власності на розвиток інноваційної економіки.

Завдання 38 (порівняльно-аналітичне). Порівняйте національне та міжнародне ліцензування: строки, умови, винагорода.

Завдання 39 (аналітико-дискусійне). Обґрунтуйте необхідність створення внутрішніх стандартів ліцензування для підприємств.

Завдання 40 (практико-аналітичне). Проаналізуйте конкретний приклад успішного ліцензування міжнародного патенту та підготуйте короткий звіт.

Приклади виконання завдань

Приклад виконання завдання 1.

Авторське право включає особисті немайнові та майнові права.

Особисті немайнові права дозволяють автору зберегти зв'язок із твором, контролювати його цілісність і спосіб публікації. Наприклад, письменник має право вказувати своє ім'я на книзі та забороняти внесення змін без згоди.

Майнові права забезпечують автору економічну винагороду: продаж, ліцензування твору, використання у рекламі чи медіа. Наприклад, композитор отримує роялті за публічне виконання пісні.

Висновок: Комплексне використання обох категорій прав забезпечує автору захист та економічну мотивацію, а суспільству – доступ до творчих результатів.

Приклад виконання завдання 2.

Особисті немайнові права: право авторства → право на ім'я, право на недоторканність твору → контроль за змінами твору, право на оприлюднення.

Майнові права: право використання → комерційне використання, продаж, ліцензії → отримання винагороди.

Обґрунтування. Обидві категорії взаємопов'язані: особисті права гарантують автору зв'язок з твором, а майнові – економічну реалізацію його творчості. Тільки разом вони забезпечують повний комплекс захисту та стимулювання творчої діяльності.

Приклад виконання завдання 11.

Система захисту авторських і суміжних прав забезпечує правові гарантії для авторів, виконавців, продюсерів та організацій. Вона дозволяє ефективно використовувати твори для комерційної та наукової діяльності, стимулюючи інновації. Наприклад, музичні платформи та видавництва, які дотримуються авторських прав, забезпечують автору роялті та мотивують створювати нові твори.

Висновок: Захист авторських прав є ключовим чинником розвитку творчих і інноваційних процесів у суспільстві.

Приклад виконання завдання 12.

Схема.

Правові механізми: закони, міжнародні договори → регулюють права і обов'язки.

Інституційні механізми: державні органи, суди, колективні організації → забезпечують реалізацію та контроль.

Процедурні механізми: досудове врегулювання, судові процеси, адміністративні заходи → захист прав у практичному вимірі.

Обґрунтування. Правові механізми визначають правила, інституційні забезпечують їх реалізацію, а процедурні гарантують практичний захист. Тільки комплексна взаємодія цих елементів забезпечує ефективність системи захисту.

Приклад виконання завдання 21.

Для патентування винаходу необхідно, щоб об'єкт був:

- новим,

- містив винахідницький рівень,
- придатним для промислового використання.

Корисна модель повинна бути новою і придатною для промислового використання, але не обов'язково містити винахідницький рівень. Приклади об'єктів для патентування: новий механізм двигуна, технологічний процес.

Приклади об'єктів, що не патентуються: наукові теорії, математичні методи, відкриття.

Висновок: Чітке дотримання умов патентування забезпечує ефективний правовий захист та комерціалізацію технічних рішень.

Приклад виконання завдання 22.

Схема:

- Подання заявки до патентного відомства.
- Експертиза на новизну, винахідницький рівень і промислову придатність.
- Отримання патенту або охоронного документа.
- Реєстрація і публікація в офіційному бюлетені.

Обґрунтування. Кожен етап є важливим для забезпечення законного права власника на об'єкт. Пропуск етапу або порушення процедур може призвести до втрати патенту або обмеження правової охорони.

Приклад виконання завдання 31.

Комерціалізація включає:

- продаж,
- ліцензування,
- франчайзинг,
- міжнародне використання об'єктів інтелектуальної власності.

Наприклад, програмне забезпечення може бути ліцензоване для використання різними компаніями за умов роялті, а технологія виробництва нових матеріалів – продана іншому підприємству як патент. Такий процес забезпечує економічну винагороду для автора та стимулює нові інновації.

Висновок: Комерціалізація забезпечує фінансову вигоду, стимулює інноваційну активність та сприяє розвитку науки й технологій.

Приклад виконання завдання 32.

Схема:

- Опис об'єкта інтелектуальної власності → характеристики, правовий статус, новизна.
- Умови ліцензії → термін, територія, обсяг використання, винагорода.

- Оцінка ринкової вартості → аналіз потенційного прибутку, порівняння з аналогами.
- Юридичне оформлення → підготовка договору, ліцензійного паспорта, узгодження умов.

Обґрунтування. Чітка структура забезпечує прозорість, мінімізує ризики та робить пропозицію привабливою для потенційного ліцензіата.

Приклад виконання завдання 34.

Ліцензійний паспорт є важливим інструментом у процесі комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, оскільки виконує функцію систематизованого інформаційного досьє на відповідний об'єкт права інтелектуальної власності та слугує основою для прийняття управлінських, інвестиційних і договірних рішень.

Передусім ліцензійний паспорт забезпечує ідентифікацію об'єкта інтелектуальної власності. У ньому узагальнюються відомості про правову природу об'єкта (винахід, корисна модель, промисловий зразок, твір тощо), його правовласника, підстави виникнення прав, територію та строк їх дії. Це дає змогу потенційним ліцензіатам або інвесторам швидко оцінити легітимність прав та правову «чистоту» об'єкта.

Важливою є також аналітична та маркетингова функція ліцензійного паспорта. У документі відображаються техніко-економічні характеристики об'єкта, сфери можливого використання, конкурентні переваги, рівень новизни та ступінь готовності до впровадження. Така інформація сприяє формуванню комерційної пропозиції, позиціонуванню об'єкта на ринку та визначенню цільової аудиторії потенційних ліцензіатів.

Ліцензійний паспорт відіграє ключову роль у підготовці та укладанні ліцензійних договорів. Він слугує інформаційною базою для визначення виду ліцензії (виключна, одинична, невиключна), обсягу переданих прав, умов використання об'єкта, строків дії ліцензії та розміру ліцензійної винагороди. Наявність структурованих даних зменшує ризики правових колізій і підвищує прозорість договірних відносин.

Крім того, ліцензійний паспорт є ефективним засобом управління портфелем інтелектуальної власності. Він дає змогу систематизувати об'єкти ІВ, відстежувати стан їх правової охорони, актуальність і комерційний потенціал, а також ухвалювати рішення щодо подальшого патентування, ліцензування або відчуження прав.

Отже, ліцензійний паспорт виступає не лише інформаційним документом, а й стратегічним інструментом комерціалізації інтелектуальної власності, що поєднує правові, економічні та маркетингові аспекти управління нематеріальними активами та сприяє ефективному трансферу технологій і знань у реальний сектор економіки.

2. Зразки тестових завдань для контрольних робіт

Контрольні роботи охоплюють матеріал усіх шести тем, поданих у Розділі 1 посібника: контрольна робота № 1 – теми 1–3, контрольна робота № 2 – теми 4–6. Завдання представлені у тестовій формі: закритого та відкритого типу, а також на встановлення відповідності. Такий формат дозволяє комплексно перевірити знання аспірантів і сформулювати об'єктивне уявлення про рівень засвоєння ними навчального матеріалу.

2.1. Зразки тестових завдань до контрольної роботи № 1

1. Тестові завдання закритого типу. Аспірант обирає одну або декілька правильних відповідей серед запропонованих варіантів.

1. Яке формулювання найбільш точно відображає комплексну роль науки у сучасному суспільстві?

- а) Наука генерує знання, які потім використовуються в технологіях;
- б) Наука одночасно формує знання, компетентності, сприяє соціально-економічному розвитку суспільства;
- в) Наука – це область теоретичних досліджень без практичного застосування отриманих результатів;
- г) Наука – це інструмент, який забезпечує підготовку кадрів для закладів вищої освіти та наукових інститутів.

2. Поняття «система управління проєктами» можна означити як:

- а) Послідовність дій керівника проєкту;
- б) Комплекс взаємопов'язаних процесів, принципів і ресурсів, спрямованих на досягнення цілей проєкту;
- в) Фінансова організація діяльності з виконання проєкту;
- г) Контроль за виконанням проєктних завдань.

3. Виберіть найбільш комплексне визначення «проєкту» в контексті наукової діяльності:

- а) Наукова діяльність із науковою метою та у межах визначеного терміну;
- б) Сукупність робіт із чітко визначеними цілями, ресурсами та термінами, спрямована на отримання нових знань або рішень;
- в) Підготовка й подання грантової заявки;
- г) Експериментальні дослідження з подальшою публікацією отриманих результатів.

4. Основна ознака наукового проєкту:

- а) Фокус на новизні результатів, визначеній меті та системності виконання завдань;
- б) Проведення наукових досліджень, які отримали фінансування;
- в) Наперед визначена кількість учасників, які виконуватимуть наукові дослідження;
- г) Фокус на експериментальних дослідженнях.

5. Яка з наведених фаз життєвого циклу проєкту має найбільший вплив на успішне виконання запланованих проєктних завдань?

- а) Ініціація проєкту;
- б) Планування ресурсів і витрат;
- в) Моніторинг і контроль виконання;
- г) Формування команди учасників проєкту.

6. До суб'єктів наукової та освітньої діяльності не належать:

- а) Наукові установи;
- б) Дослідники та аспіранти;
- в) Виконавці урядових політик, що не займаються науковою діяльністю;
- г) Академічні наставники і консультанти.

7. Який із принципів управління проєктами найбільше впливає на успіх виконання наукового проєкту?

- а) Встановлення чітких цілей та розподіл обов'язків між виконавцями;
- б) Мінімізація витрат на дослідження;
- в) Залучення максимальної кількості учасників;
- г) Контроль виконання усіх проміжних завдань.

8. Який аспект законодавчої бази є основним для ефективної науково-технічної діяльності?

- а) Регламентування прав і обов'язків суб'єктів, захист інтелектуальної власності, фінансування;
- б) Визначення академічних вимог до публікацій;
- в) Контроль за особистими досягненнями науковців;
- г) Фінансові аспекти.

9. Успішна грантова заявка включає всі елементи, крім:

- а) Обґрунтування наукової новизни і значущості;
- б) Чіткого плану виконання та ресурсного забезпечення;
- в) Детального аналізу ризиків і методів їх мінімізації;

г) Правильної відповіді немає.

10. Виберіть найбільш точну класифікацію наукових проєктів:

а) Дослідницькі, освітні, інноваційні, соціальні;

б) Дослідницькі й освітні;

в) Дослідницькі та соціальні;

г) Освітні та інноваційні.

11. Дослідницька інфраструктура забезпечує:

а) Доступ до лабораторій, баз даних, бібліотек і наукових платформ для проведення комплексних досліджень;

б) Надання обладнання для експериментів;

в) Проведення досліджень здобувачами освіти;

г) Фінансування досліджень.

12. Найефективніший підхід до генерації наукових ідей у проєктній команді передбачає:

а) Колективне обговорення ідей із поєднанням індивідуального креативного внеску кожного учасника;

б) Ініціативи керівника проєкту;

в) Самостійну роботу кожного учасника проєктної команди;

г) Залучення зовнішніх консультантів без командної дискусії.

13. Визначення ролей і функціональних обов'язків учасників команди проєкту спрямоване на:

а) Оптимізацію процесів і забезпечення відповідності компетентностей завданням проєкту;

б) Розподілення обов'язків між виконавцями проєкту;

в) Контроль за виконанням завдань;

г) Фінансування робіт.

14. Лідерство та мотивація в команді проєкту найефективніше проявляються через:

а) Створення сприятливого середовища для ініціативи та відповідальності учасників;

б) Контроль за дисципліною;

в) Матеріальне стимулювання;

г) Застосування формальної ієрархії без комунікації.

15. Планування ресурсів і витрат проєкту включає:

- а) Визначення категорій витрат, джерел фінансування, складання кошторису;
- б) Оцінку ризиків і життєздатності проєкту;
- в) Планування послідовності робіт;
- г) Підбір учасників команди.

16. Тайм-менеджмент наукового проєкту передбачає:

- а) Розподіл робіт у часі із врахуванням пріоритетів, ресурсів та ризиків;
- б) Визначення термінів без розподілу ресурсів;
- в) Контроль за завершенням робіт;
- г) Фінансове планування.

17. Основні підходи до обґрунтування доцільності проєкту включають:

- а) Наукову новизну, соціальну та економічну значущість, ефективність реалізації;
- б) Фінансову вигоду;
- в) Особисті наукові інтереси дослідників;
- г) Складність запланованих досліджень.

18. Класифікація ризиків проєкту передбачає поділ на:

- а) Фінансові, технічні, організаційні та кадрові;
- б) Фінансові та технічні;
- в) Фінансові та організаційні;
- г) Фінансові та кадрові.

19. Етапи конкретизації теми та завдань дослідження включають:

- а) Формулювання проблеми, цілей, завдань, гіпотез і методології;
- б) Формулювання мети;
- в) Складання кошторису;
- г) Підбір учасників команди.

20. Зведена калькуляція вартості робіт проєкту використовується для:

- а) Системного планування і контролю витрат, а також обґрунтування проєктної заявки;
- б) Фінансового обліку;
- в) Визначення джерел фінансування;
- г) Контролю витрат.

21. Визначення джерел фінансування проєкту повинно базуватися на:

- а) Комплексній оцінці ресурсних потреб, відповідності стратегії та можливостях зовнішніх і внутрішніх грантодавців;
- б) Доступності коштів;
- в) Внутрішньому бюджеті установи;
- г) Державних грантах.

22. Експертиза та конкурсний відбір проєктів спрямовані на:

- а) Перевірку бюджету;
- б) Об'єктивну оцінку новизни, значущості, життєздатності та методологічної обґрунтованості проєкту;
- в) Оцінювання документації;
- г) Визначення керівника проєкту.

23. Технічне завдання проєкту має включати:

- а) Чіткі параметри виконання, очікувані результати, критерії оцінки та терміни;
- б) Перелік запланованих робіт;
- в) Бюджет;
- г) Склад проєктної команди.

24. Етапи виконання наукового проєкту передбачають:

- а) Підготовчий, дослідницький, аналітичний, завершальний;
- б) Підготовчий та дослідницький;
- в) Підготовчий та аналітичний;
- г) Дослідницький, аналітичний, завершальний.

25. Система контролю виконання проєкту включає:

- а) Моніторинг дотримання термінів, бюджетів, якості та методології досліджень;
- б) Фінансовий контроль;
- в) Контроль за результатами;
- г) Контроль за персоналом.

26. Методологія проведення досліджень охоплює:

- а) Використання описових, аналітичних і експериментальних методів з урахуванням специфіки завдань;
- б) Лише описові методи;
- в) Тільки аналітичні методи;
- г) Лише експериментальні методи.

27. Аналіз отриманих даних у науковому проєкті передбачає:

- а) Інтерпретацію результатів у контексті поставлених гіпотез та цілей, а також оцінку їх достовірності;
- б) Формальний розрахунок показників;
- в) Порівняння з літературними даними;
- г) Складання таблиць та побудову графіків і діаграм.

28. Типи договорів про науково-технічне співробітництво включають:

- а) Контракти, угоди, меморандуми з визначенням прав і обов'язків сторін;
- б) Лише контракти;
- в) Виключно угоди;
- г) Тільки меморандуми.

29. Фінансування витрат, пов'язаних із дослідженням та академічною мобільністю, повинно враховувати:

- а) Всі категорії витрат, обґрунтовані бюджетом та календарним планом;
- б) Лише витрати на обладнання;
- в) Виключно відрядження;
- г) Тільки зарплати учасників.

30. Оцінювання ефективності виконання проєкту передбачає:

- а) Контроль за термінами виконання проєктних завдань;
- б) Аналіз фінансів;
- в) Оцінку якості наукових публікацій;
- г) Порівняння отриманих результатів із цілями та очікуваними результатами, а також аналіз досягнутих показників ефективності.

2. Тестові завдання відкритого типу. Аспірант повинен дати коротку відповідь на поставлене запитання.

1. Визначте науку як систему знань.
2. Назвіть основну функцію науки у розвитку суспільства.
3. Який термін описує комплекс взаємопов'язаних процесів і ресурсів для досягнення мети проєкту?
4. Назвіть основну компоненту дослідницької інфраструктури.
5. Який процес забезпечує систематизацію та аналіз наукової інформації для проєкту?
6. Яка роль керівника команди у мотивації учасників?

7. Назвіть один метод управління конфліктами в проєктній команді.
8. Який документ визначає цілі, завдання та очікувані результати проєкту?
9. Назвіть один метод контролю виконання наукового проєкту.
10. Назвіть основний показник ефективності виконання проєкту.

3. Тестові завдання на встановлення логічної пари. Аспірант повинен обрати для кожного з понять (А) відповідне йому визначення чи опис (Б).

Завдання 1.

А – Поняття / Термін:

1. Наука
2. Проєкт
3. Система управління проєктами
4. Грантова заявка

Б – Визначення / Опис:

- А – Комплекс взаємопов'язаних процесів, методів і ресурсів для досягнення мети проєкту;
- Б – Документ для отримання фінансування на науковий або освітній проєкт;
- В – Сукупність впорядкованих знань про світ, що пояснюють явища і процеси;
- Г – Сукупність робіт із визначеною метою, ресурсами та термінами.

Завдання 2.

А – Поняття / Термін:

1. Інформаційне забезпечення
2. Лідерство
3. Кошторис

Б – Визначення / Опис:

- А – Розподіл ресурсів і витрат проєкту, що формалізує фінансування;
- Б – Координація, мотивація та підтримка команди для досягнення цілей;
- В – Процес систематизації, збору, аналізу та обробки наукових даних.

Завдання 3.

А – Поняття / Термін:

1. Технічне завдання
2. Моніторинг
3. Ефективність виконання проєкту

Б – Визначення / Опис:

- А – Документ, що визначає цілі, завдання та очікувані результати проєкту;
- Б – Процес перевірки термінів, бюджету та якості робіт під час реалізації проєкту;
- В – Відповідність досягнутих результатів поставленим цілям і критеріям.

Завдання 4.

А – Поняття / Термін:

1. Суб'єкт наукової діяльності
2. Класифікація проєктів
3. Принципи управління проєктами
4. Функції науки

Б – Визначення / Опис:

- А – Особи або організації, які беруть участь у наукових дослідженнях та мають відповідні права і обов'язки;
- Б – Загальні правила, що регулюють процеси планування, контролю та реалізації проєкту;
- В – Дослідницькі, освітні, інноваційні, соціальні проєкти;
- Г – Створення знань, пояснення явищ, вирішення наукових і практичних проблем.

Завдання 5.

А – Поняття / Термін:

1. Планування ресурсів
2. Тайм-менеджмент
3. Оцінка життєздатності проєкту

Б – Визначення / Опис:

- А – Визначення категорій витрат, джерел фінансування і розподіл ресурсів;
- Б – Розподіл завдань у часі, пріоритизація та контроль термінів виконання;
- В – Аналіз наукової, організаційної та фінансової доцільності реалізації проєкту.

Завдання 6.

А – Поняття / Термін:

1. Методологія дослідження
2. Договір
3. Контроль виконання

Б – Визначення / Опис:

- А – Правила і способи проведення описових, аналітичних і експериментальних досліджень;
- Б – Договірні відносини між організаціями для виконання науково-технічних завдань;
- В – Перевірка дотримання індикаторів, термінів та бюджету під час реалізації проєкту.

**2.2. Ключі для самоперевірки правильності виконання
тестових завдань до контрольної роботи № 1**

1. Тестові завдання закритого типу:

Номер тестового завдання	Правильна відповідь	Номер тестового завдання	Правильна відповідь	Номер тестового завдання	Правильна відповідь
1	б	11	а	21	а
2	б	12	а	22	б
3	б	13	а	23	а
4	а	14	а	24	а
5	а	15	г	25	а
6	в	16	а	26	а
7	а	17	а	27	а
8	а	18	а	28	а
9	г	19	а	29	а
10	а	20	а	30	г

2. Тестові завдання відкритого типу:

Номер тестового завдання	Правильна відповідь	Короткий коментар
1	Система впорядкованих знань про навколишній світ, що пояснює явища і процеси	Коротко охоплює сутність науки
2	Створення нових знань і технологій	Вказує на роль науки в інноваціях і прогресі
3	Система управління проєктами	Основний елемент організації проєктної діяльності
4	Лабораторія / база даних / наукова платформа	Забезпечує ресурсами та інструментами дослідження
5	Інформаційне забезпечення	Включає пошук, аналіз і обробку даних
6	Лідерство	Керує, мотивує і координує команду
7	Посередництво / компроміс / переговори	Коротка відповідь, що охоплює основний підхід

Номер тестового завдання	Правильна відповідь	Короткий коментар
8	Технічне завдання	Формалізує мету, завдання і критерії оцінки
9	Моніторинг	Перевірка термінів, бюджету та якості робіт
10	Відповідність результатів цілям / досягнення цілей	Оцінює, наскільки проєкт реалізував заплановані завдання

3. Тестові завдання на встановлення логічної пари:

Завдання 1: $1 \rightarrow B$, $2 \rightarrow \Gamma$, $3 \rightarrow A$, $4 \rightarrow B$.

Завдання 2: $1 \rightarrow B$, $2 \rightarrow B$, $3 \rightarrow A$.

Завдання 3: $1 \rightarrow A$, $2 \rightarrow B$, $3 \rightarrow B$.

Завдання 4: $1 \rightarrow A$, $2 \rightarrow B$, $3 \rightarrow B$, $4 \rightarrow \Gamma$.

Завдання 5: $1 \rightarrow A$, $2 \rightarrow B$, $3 \rightarrow B$.

Завдання 6: $1 \rightarrow A$, $2 \rightarrow B$, $3 \rightarrow B$.

2.3. Зразки тестових завдань до контрольної роботи № 2

1. Тестові завдання закритого типу. Аспірант обирає одну або декілька правильних відповідей серед запропонованих варіантів.

1. Представлення результатів проєкту передбачає насамперед:

- а) формальне інформування замовника про завершення робіт;
- б) узагальнення, апробацію та впровадження отриманих результатів;
- в) складання фінансового кошторису;
- г) підготовку внутрішньої документації виконавців.

2. Узагальнення результатів дослідження полягає у:

- а) механічному зведенні отриманих даних;
- б) систематизації та інтерпретації результатів з урахуванням мети дослідження;
- в) повторенні експерименту;
- г) підготовці публікацій без аналізу даних.

3. Апробація результатів дослідження здійснюється з метою:

- а) отримання фінансування;
- б) перевірки практичної цінності та достовірності результатів;
- в) зменшення обсягу звітності;
- г) виключно популяризації тематики.

4. Впровадження результатів проєкту означає:

- а) публікацію результатів у наукових журналах;
- б) використання результатів у практичній діяльності або виробництві;
- в) архівування матеріалів дослідження;
- г) передачу звіту замовнику.

5. Методичні засади складання звітності включають:

- а) довільний виклад результатів;
- б) дотримання структури, вимог та стандартів звітних документів;
- в) подання лише позитивних результатів;
- г) мінімізацію аналітичної частини.

6. Науковий звіт за результатами проєкту має містити:

- а) лише висновки та рекомендації;
- б) опис методів, отриманих результатів та їх аналіз;
- в) перелік використаних джерел без тексту;
- г) фінансові документи без наукової частини.

7. Фінансова звітність у проєктній діяльності призначена для:

- а) демонстрації наукового рівня виконавців;
- б) обліку та контролю використання коштів проєкту;
- в) оцінювання публікаційної активності;
- г) планування майбутніх досліджень.

8. Публікації за результатами проєкту сприяють:

- а) лише формальному завершенню проєкту;
- б) поширенню наукових знань та підвищенню видимості дослідження;
- в) зменшенню відповідальності виконавців;
- г) заміні звітної документації.

9. Імідж і доброчесність науковця формуються насамперед через:

- а) кількість отриманих грантів;
- б) дотримання етичних норм та академічної доброчесності;
- в) рівень фінансування проєкту;
- г) активність у соціальних мережах.

10. Робота з громадськістю в межах проєкту спрямована на:

- а) комерціалізацію результатів;
- б) інформування та залучення зацікавлених сторін;

- в) заміну наукової експертизи;
- г) внутрішню оцінку результатів.

11. Стратегії комунікацій у проєктній діяльності забезпечують:

- а) формальний обмін інформацією;
- б) ефективну взаємодію між учасниками та стейкхолдерами;
- в) зменшення обсягу публікацій;
- г) уникнення зовнішніх контактів.

12. Академічна мобільність сприяє:

- а) ізоляції науковців;
- б) інтернаціоналізації досліджень і обміну досвідом;
- в) зменшенню наукової конкуренції;
- г) уніфікації тем досліджень.

13. Популяризація діяльності через хаб-простір передбачає:

- а) збереження результатів лише для вузького кола фахівців;
- б) створення платформи для співпраці, обміну ідеями та інновацій;
- в) формальне представлення проєкту;
- г) скорочення комунікацій.

14. Співпраця з бізнесом у проєктній діяльності сприяє:

- а) втраті наукової незалежності;
- б) практичному впровадженню результатів дослідження;
- в) зменшенню наукової складової;
- г) ускладненню звітності.

15. Інтелектуальна власність – це:

- а) матеріальні об'єкти власності;
- б) результати творчої діяльності, що охороняються законом;
- в) виключно наукові відкриття;
- г) виробничі ресурси.

16. Роль інтелектуальної власності в суспільстві полягає у:

- а) стримуванні інновацій;
- б) стимулюванні економічного та соціального розвитку;
- в) обмеженні доступу до знань;
- г) зменшенні конкуренції.

17. До об'єктів права інтелектуальної власності належать:

- а) природні ресурси;
- б) винаходи, авторські твори, промислові зразки;
- в) фінансові активи;
- г) трудові договори.

18. Суб'єктами права інтелектуальної власності є:

- а) лише держава;
- б) автори, винахідники та інші правовласники;
- в) виключно юридичні особи;
- г) контролюючі органи.

19. Правова охорона авторського права забезпечує:

- а) вільне використання творів без згоди автора;
- б) захист особистих і майнових прав автора;
- в) лише моральне визнання;
- г) тимчасовий характер прав без законодавчого підґрунтя.

20. Патентне право регулює:

- а) права на художні твори;
- б) охорону технічних рішень і винаходів;
- в) використання комерційних таємниць;
- г) передачу авторських прав.

21. Власник патенту на винахід має право:

- а) лише використовувати винахід особисто;
- б) забороняти або дозволяти використання винаходу іншим;
- в) відмовитися від охорони без наслідків;
- г) передавати винахід без договору.

22. Авторське право виникає:

- а) після державної реєстрації;
- б) з моменту створення твору;
- в) після публікації твору;
- г) з моменту отримання прибутку.

23. Суміжні права охоплюють:

- а) права винахідників;
- б) права виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення;

- в) права патентовласників;
- г) комерційні таємниці.

24. Право на одержання патенту має:

- а) будь-яка зацікавлена особа;
- б) автор або його правонаступник;
- в) лише роботодавець;
- г) орган державної влади.

25. Передача прав на використання винаходу здійснюється шляхом:

- а) усної домовленості;
- б) укладення ліцензійного договору;
- в) публікації опису винаходу;
- г) подання заявки на патент.

26. Ліцензія – це:

- а) документ про авторство;
- б) дозвіл на використання об'єкта інтелектуальної власності;
- в) форма державної реєстрації;
- г) вид патенту.

27. Виключна ліцензія передбачає:

- а) використання об'єкта необмеженим колом осіб;
- б) надання прав лише одному ліцензіату;
- в) заборону комерційного використання;
- г) відсутність відповідальності сторін.

28. Ноу-хау – це:

- а) запатентований винахід;
- б) секрети виробництва, що мають комерційну цінність;
- в) авторський твір;
- г) ліцензійний договір.

29. Комерціалізація інтелектуальної власності спрямована на:

- а) збереження результатів у таємниці;
- б) отримання економічної вигоди від використання прав;
- в) обмеження доступу до технологій;
- г) припинення наукових досліджень.

30. Ліцензійний паспорт використовується для:

- а) реєстрації авторських прав;
- б) систематизованого опису об'єкта та умов його ліцензування;
- в) оцінювання фінансових ризиків;
- г) підтвердження патентної чистоти.

2. Тестові завдання відкритого типу. Аспірант повинен дати коротку відповідь на поставлене запитання.

1. Як називається етап проєктної діяльності, що передбачає перевірку результатів дослідження шляхом їх представлення на наукових заходах?
2. Яким терміном позначають практичне використання результатів наукового проєкту у виробництві або суспільній практиці?
3. Який документ систематизує наукові та фінансові результати виконання проєкту?
4. Як називається принцип, що вимагає дотримання етичних норм і чесності у науковій діяльності?
5. Яким терміном визначають результати творчої діяльності, що охороняються законом?
6. Хто є первинним суб'єктом авторського права?
7. Як називається охоронний документ, що засвідчує виключні права на винахід?
8. Яким договором оформлюється передача права використання об'єкта інтелектуальної власності?
9. Як одним терміном позначають секрети виробництва, що мають комерційну цінність і не підлягають розкриттю?
10. Яка форма міжнародної співпраці сприяє інтернаціоналізації наукових досліджень і обміну досвідом?

3. Тестові завдання на встановлення логічної пари. Аспірант повинен обрати для кожного з понять (А) відповідне йому визначення чи опис (Б).

Завдання 1.

А – Поняття / Термін:

1. Апробація результатів
2. Впровадження результатів
3. Науковий звіт
4. Фінансова звітність

Б – Визначення / Опис:

- А – Документ, що відображає використання коштів у межах проєкту;
Б – Представлення результатів дослідження на наукових заходах з метою їх оцінювання;
В – Практичне використання результатів дослідження у діяльності або виробництві;
Г – Офіційний документ, що містить опис методів, результатів і висновків дослідження.

Завдання 2.

А – Поняття / Термін:

1. Академічна доброчесність
2. Імідж науковця
3. Робота з громадськістю
4. Наукова комунікація

Б – Визначення / Опис:

- А – Взаємодія з суспільством з метою інформування та залучення зацікавлених сторін;
Б – Система морально-етичних принципів чесної наукової діяльності;
В – Обмін інформацією між науковцями та іншими стейкхолдерами;
Г – Сформоване уявлення про професійну репутацію дослідника.

Завдання 3.

А – Поняття / Термін:

1. Інтелектуальна власність
2. Об'єкт права інтелектуальної власності
3. Суб'єкт права інтелектуальної власності
4. Патент

Б – Визначення / Опис:

- А – Результат творчої діяльності, що охороняється законом;
Б – Охоронний документ, який засвідчує виключні права на винахід;
В – Фізична або юридична особа, якій належать майнові права;
Г – Сукупність прав на результати інтелектуальної діяльності.

Завдання 4.

А – Поняття / Термін:

1. Авторське право
2. Суміжні права
3. Патентне право
4. Право на одержання патенту

Б – Визначення / Опис:

- А – Право, що регулює охорону технічних рішень і винаходів;
Б – Права виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення;
В – Сукупність прав автора на створений ним твір;
Г – Право автора або правонаступника подати заявку на патент.

Завдання 5.

А – Поняття / Термін:

1. Ліцензія
2. Ліцензійний договір
3. Виключна ліцензія
4. Комерціалізація інтелектуальної власності

Б – Визначення / Опис:

- А – Договір, що визначає умови використання об'єкта інтелектуальної власності;
Б – Надання прав на використання об'єкта лише одному ліцензіату;
В – Отримання економічної вигоди від використання прав інтелектуальної власності;
Г – Дозвіл на використання об'єкта інтелектуальної власності.

Завдання 6.

А – Поняття / Термін:

- Ноу-хау
Академічна мобільність
Інтернаціоналізація досліджень
Хаб-простір

Б – Визначення / Опис:

- А – Секрети виробництва, що мають комерційну цінність і не розкриваються;
Б – Освітньо-наукове середовище для співпраці, обміну ідеями та інновацій;
В – Участь науковців у міжнародних програмах обміну;
Г – Інтеграція досліджень у міжнародний науковий простір.

2.4. Ключі для самоперевірки правильності виконання тестових завдань до контрольної роботи № 2

1. Тестові завдання закритого типу:

Номер тестового завдання	Правильна відповідь	Номер тестового завдання	Правильна відповідь	Номер тестового завдання	Правильна відповідь
1	б	11	б	21	б
2	б	12	б	22	б
3	б	13	б	23	б
4	б	14	б	24	б
5	б	15	б	25	б
6	б	16	б	26	б
7	б	17	б	27	б
8	б	18	б	28	б
9	б	19	б	29	б
10	б	20	б	30	б

2. Тестові завдання відкритого типу:

Номер тестового завдання	Правильна відповідь
1	Апробація результатів
2	Впровадження результатів
3	Звіт про виконання проєкту
4	Академічна доброчесність
5	Інтелектуальна власність
6	Автор
7	Патент
8	Ліцензійний договір
9	Ноу-хау / Секрети виробництва
10	Академічна мобільність

3. Тестові завдання на встановлення логічної пари:

Завдання 1: $1 \rightarrow Б, 2 \rightarrow В, 3 \rightarrow Г, 4 \rightarrow А.$

Завдання 2: $1 \rightarrow Б, 2 \rightarrow Г, 3 \rightarrow А, 4 \rightarrow В.$

Завдання 3: $1 \rightarrow Г, 2 \rightarrow А, 3 \rightarrow В, 4 \rightarrow Б.$

Завдання 4: $1 \rightarrow В, 2 \rightarrow Б, 3 \rightarrow А, 4 \rightarrow Г.$

Завдання 5: $1 \rightarrow Г, 2 \rightarrow А, 3 \rightarrow Б, 4 \rightarrow В.$

Завдання 6: $1 \rightarrow А, 2 \rightarrow В, 3 \rightarrow Г, 4 \rightarrow Б.$

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисенко Н.Д. Сучасна система наукової інформації, наукометрія, трансфер технології та управління науковими проектами: інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять / Н.Д. Борисенко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023. – 29 с.
2. Ващук О. Грант: керівництво до дії : посібник / О. Ващук, О. Торбас, В. Лемещенко-Лагода, А. Сімахова, А. Мандич. – Запоріжжя : ФОП Однорог Т.В., 2024. – 114 с.
3. Довгань Л.Є. Управління проектами : навчальний посібник / Л.Є. Довгань, Г.А. Мохонько, І.П. Малик. – К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. – 420 с.
4. Закон України “Про наукову та науково-технічну діяльність”: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
5. Нагірська К. Грант-менеджмент: просто про складне / К. Нагірська. – Луцьк : Луцький національний технічний університет, 2022. – 58 с.
6. Петренко Н.О. Управління проектами / Н.О. Петренко, Л.О. Кустріч, М.О. Гоменюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2019. – 244 с.
7. Петрович Й.М. Управління проектами / Й.М. Петрович, І.І. Новаківський. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. – 396 с.
8. Писаренко Т.В. Наукова та науково-технічна діяльність в Україні у 2022 році : аналітична доповідь / Т.В. Писаренко, Т.К. Куранда, Т.В. Гаврис. – Київ : УкрІНТЕІ, 2023. – 136 с.
9. Попова Л.М. Інтелектуальна власність : підручник / Л.М. Попова, А.В. Хромов, І.В. Шуба. – Харків : Федорко, 2021. – 262 с.
10. Сазонець І.Л. Управління науковими проектами : навчальний посібник / І.Л. Сазонець, Н.Е. Ковшун. – Київ : Центр учбової літератури, 2021. – 208 с.
11. Семків В.О. Інтелектуальна власність / В.О. Семків, Р.С. Шандра. – Львів : Галицький друкар, 2015. – 280 с.
12. Якименко І. Управління науковими проектами : навчальний посібник / І. Якименко, Є. Штефан, В. Лук’янихін. – Київ : НУХТ, 2022. – 139 с.